למלכות, וא"כ ירשה ג"ע בחייה. — ש' 3 אחר: שפל רוח, מוסיף בכ"י: ומימיו לא נשא עיניו אפי' לאשתו ולא על אחרת אעכ"ו. — ש' 4 אחר: דורו, בכ"י מוסיף: ודורו של יעבץ צדיקים גמורים היו. — וגם מעשה של ריב"ל הוא ביתר אריכות בכ"י. — ש' 20 קודם: אלף, בכ"י: ארבע מאות. — ש' 21 במקום: אל אני, בכ"י: מושב אלהים יושבתי [ישבתי] בלב ימים: — ש' 22 אחר: בגיהנם, מוסיף בכ"י: ולפי שרצה הקב"ה לקבל דין מן חירם הרשע עדיין ולא היה ב"ה חרוב כביכול היה הב"ה מתבייש לשלוח רדו (ידו) בחרם [בחירם] ולאבד אותו מן העולם ולהורידו שאולה ולהסגירו בתוך גהינם כל אותן הימים שהיה ב"ה קיים, וכיון ששלח ידו והרס ב"ה לא היה להב"ה לשאת לו פנים ונתן רשות למדת הדין לקבל ממנו דין שלום [שלם] על כל שא' נגד השכינה *). — — ע"ב קצת משונה בכ"י ומסיים שם במלות: ולא זרעו, שורה 10.

משיח למה מפני שראה אבותיו עובדי ע"ז ופירש מדרכם ועבד להקב"ת וגנזו (נ"א והכניסו) בג"ע. ובתשובת הרמב"ן שם: ולקחתי הספר מידו (נ"א שלו) וקראתי לפניהם אותה הגדה מתחלתה והיא אומרת כי י"ד נכנסו בחייב בג"ע [עיין מס' דרך ארץ זוטא פ"א] ועיין עוד שם דף ז' ע"א.

*) ענין חירם נדפס בסוף ספר מליצת עפר ודינה דפוס שאלוני' בלי פרט, ואפשר שהוא הנמצא בכ"י מינכען 222, עיין רשימת ספרי באלדעיאנא עמוד 2707.

יהושע השביע ואמר ארור האיש אשר בנה העיר הזאת את יריחו, והרי עכשיו דבריו קיימין, פתח אחאב וא' גבי דברי יהושע נתקיימו ודברי רבו משה לא נתקיימו, שנא' השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו', ואומ' וחרה אף יי' בכם ועצר את השמים וגו' ואף כולנו עובדים ע"ז שנא' וילך ויעבוד את הבעלים וישתחוו לו, וכשאנו הולכים לבתינו רגלינו טובעים על ברכינו במים, באותה שעה כעס אליהו וא' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ובשביל שקנא לכבודו של הב"ה נתן לו ברית שלום לחיות עד עולם, כדי שלא יהיו נביאי הבעל אומרים מה נהנה לאליהו שקנא לכבוד קונו, והרי הוא קבור ומת כשאר בני אדם, ולפי' הפרישו מבני אדם ונתן לו חיים לעולם. משיח למה, לפי שהיה בדור של רשעים אבותם מלכי בית דוד עובדי ע"ז ומאס בהם ובחר בשם קדשו לעבדו בכל לב, ונתן לב לבקש רחמים בעד כל ישראל ולהתענות בעדם, שנ' והוא מחולל מפשעינו, וכשישראל חוטאין הוא מבקש עליהם רחמים, שנ' ובחבורתו נרפא לנו, ולפי' גנזו הב"ה כדי להושיע את ישראל בעת קבוץ גלות [גליות] ולשמות עם ישראל בתחיית המתים *).

דף כט ע"א ש' 1 בכ"י: יאמרו האומות למשה מלטה ולנפשה לא מלטה, וכשנתגיירה זכתה

*) בכ"י פרמא (די רוססי) 1090 הנוסח: משיח לפי' שהיה צדיק גמור עד אין קץ עד אין שיעור הוא סבל על עצמו עונותינו אנו חוטאין והוא סובל ואינו מחרף לפיכך עתיד לשמוח בישראל (!) בתחה"מ. — וכבר הביא דוגמת המאמר הזה בעל הויכוח בהתוכחו עם הרמב"ן ואמר (מלחמת חובה, דף ח' ע"ב, ונתקן ע"פ כ"י): הנה חכמים אמרו שהמשיח בג"ע ואומר שם בהגדה:

לבא על הורתו ונתעברו [ונתערבו] כלם זה בא על זה וזה בא על אמו וזה על זוגתו של זה, ונעשו כלם פסולים וממזרים מאותו יום ועד עכשיו, א' לו יישיר כחך : — שם 19 מדורו, וכן בכ"י, ועיין לקמן דף כ"ח ע"ב ש' 11 וש' 17, וכ"ט ע"א למטה, ואעפ"כ נראה שצריך להיות זהער בכל מקום. — ש' 20 אחר : מות, בכ"י מוסיף: ולפיכך נקרא מלחם העוף שחס על נפשו להמלט מן החטא : א"כ קרא מלחם בסמ"ך. — ע"ב שורה 8 וכו' חולדה, בד"י תמיד חולד. — ש' 12 : בחכמתם ואמרו (בד"י: ואמר), בכ"י : ואמרו שועל בחכמתו נמלט ואפי' חולד בעצתו. — ש' 17 בכ"י ונכנס ביניהם ואמר אשרי מי שהיה לו לפניו לאכול ולזבוח מבשרכם, א"ל אם רצונך שתהיה משביע כל שעה ושעה ממנו הכנס עמנו בים, אמר להם . . . יהיה מן המים, א"ל אבן אחד יש בתוך המים ושמו כבון (נכון?) לך כמושב לבית מלכות ותשב תמלוך עלינו.

דף כח ע"ב ש' 12 וכו' : ויש אומרים וכו', בכ"י : א"ל בן סירא ולא אלו בלבד אלא י"א עמהם שנפלטו מן המיתה והם חיים בג"ע . . חנוך ואליהו ומשיח . . ועבדו של ר"י הנשיא . . . ודורו (!) של יונדב ודורו של מלחם. — ש' 20 קודם אליעזר (גם עליו מאריך יותר בכ"י) נמצא בכ"י : אליהו מפני מה [מפני] שהיה צדיק גמור והיה קנאי בן קנאי, ובכל מקום שנזכר בתורה בקנאה נזכר, ומנין דכתיב בן אלעזר בן אה' הכהן השיב חמתי, ואמ' תחת אשר קנא לאלהיו, וכתי' קנא קנאתי לי"י אלהי ישראל, וכיצד כשבנה חיאל את בית האלי את יריחו מתו לו כל בניו האחרו', בא אחאב וכל זקני ישראל לבקרו ובא אליהו ביניהם והזקינים, ואמרו ברוך י"י אלהי ישראל שלא נפל אחד מכל דברו הטוב אשרו דבר ביד עבדיו הנביאים, שהרי

ולא היו חומרים נשות חביריהם, ועמד העולם בטהרה עד דור המבול, שנשחתו בהתערב אלו באלו, וכשראה הב״ה כן דן את כל העולם בכליה, וצוה וירד מבול לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים, וצוה לנח כדי להותיר פליטה מן האדם ומן הבהמה ומן העוף ומכל רמש האדמה, וקודם שירד מבול לעולם באו כלם זוגות אל התיבה, ולא חסרו ולא הותירו, שנא׳ שנים שנים באו אל נח, וכשהיו בתיבה וראו לנח שלא נזקק עם אשתו לא רצו להזקק זה עם זה, עד יום אחד שראה הכלב את חם בן נח משמש עם אשתו בסתר בתוך התיבה, וכיון שראה הלך והחביא עצמו תזקק עם אשתו, עבר לפניהם העורב וראה אותו נזקק זה לזה ולא אמ׳ אליהם כלום, ולא מיחה בידם, אלא קרא לזוגתו לעיני כל הבריות ונזקק עמה ונתעברה מיד והמליטה וילדה שלש בני עורבים זכרים, ולא היה זוג לאחד מהם ובאו והתחוללו עם הורתם, וגם ראהו [נח?] ולא היה מוחה בידם מפני שלא נתן הב״ה רשות למחות בידם כלום, וכיון שראו כל הבריות שבתיבה שלא מיחה בידם נתחממו כולם, וכיון שיצאו מן התיבה רצו להשיא להם נשים, כל א׳ זוגתו בתחלה, ובא עורב הרשע וא׳ להם אי שוטים שבעולם מפני אתם יראים לעשת חפצת נפשכם, אם בשביל מבול, כבר נשבע הב״ה שלא להביא מבול לעולם, שנא׳ ויאמר י״י אל לבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם, ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי, אמרו לו יראים אנו אם בעבור האדם לא ירד בעבורינו ירד, א׳ להם והרי מה שאמר כפול ולא אוסיף, אמרו לו יראי׳ אנו מן הזנות ומן הממזרות, שבשביל כך ירד המבול, א׳ להם העורב אלמלא בני לא באו על הורתם עדיין לא נסתלקה המבול, באותה שעה התחיל חמור

נפרד מהרה, חם עד הגלות קלונו חם נשתנה צרתו מלבנות לשחרות.

דף כז ש' 6: כדבר... תקלל [בכ"י תקלח], ובמקומו בכ"י: כשם שאני אזקק עם אשתך כך תוקק לך לעולם. — ש' 13 במקום: כדבריך... שם רע, בכ"י: רשע כשאתה רואה האומר לחבירו עבד המלכינו הוא עבד, והאומר לחבירו זונה הוא זונה. — ש' 15 אחר: שקללו נח, בכ"י: ועוד שאלו מפני מה בהמות וחיות ועופות ושקצים ורמשים בואים על הורתם ועל נשי חביריהם, א' לו ב"ס' כל בריה שבעולם לא למדו דבר זה אלא מעורב, לפי כשנברא העולם נבראו כל הבריות ונברא אדם הראשון, מיד קמו כל הבריות לפני הב"ה אמרו לפניו רש"ע הורינו שמינו והורינו מעשים שהיו בידינו, אמר להם הכל ביד אדם חוץ משני דברים שנתתי ביד בריותי חסידות ורשעות, שאם תצדיקו לכם הוא ואם תרשיעו לכם הוא, ואתם תשימו לבבכם ותשכילו ולכו אצל אדם שכבר הורתי לו את כל שמותיכם, והמעשים אשר תעשון, באותה שעה חזרו כלם ואמרו לפניו רש"ע כל מי שיש לו בנים ורצונו להכניסם לבית הספר או לשום מלאכה שבעולם אין בין שילך הוא בעצמו להפקידם בידו, א' להם הן, אמרו לו אם כן לך אתה עמנו לאדם, באותה שעה שאג הב"ה בקולו [ואמ'] ונועדו כל הבריות יחד, שנא' אריה שאג מי לא יירא ואין אריה האמור כאן אלא הב"ה, וסמיך ליה י"י אלהים דבר מי לא ינבא, וכשנתקבצו כלם נטלם בצפרנו אחת והביאן אצל אדם, ואלמלא מקרא כתי' א"א לאמרו, שנא' וייצר י"י אלהים כל חית השדה וכו', וכיון שבאו אצלו הושיבן לפניו כתלמיד לפני הרב, ולא ראו בו לא גנות ולא דבר רע, ואף הם למדו כמעשיו הטובים והיו כל אחד ואחד מארשין את נשותיהם,

נמנע מכל וכל. — ש׳ אחרונה בכ״י: שכרכם ולא נענו דבר זה אלא שלא יתבטלו מפריה ורביה, וכששמעו כן נתקררה דעתם ונתנו סימן לבניהם ואמרו להם כל מקום שתראו מים תשתינו בו כדי שיעשו נהר גדול ויטחנו בו ריחים, וכשיצא צואתכם הריחו בו אולי יעשה כשפים, וכשתראו כן תפטרו מן עבודת ארוניכם. — —
ע״ב ש׳ 1: כשנברא, בכ״י: כשנפטר החתול מן העכבר. — שם ש׳ 4 בכ״י: יושבים כאן ואין לנו צרה לא לי ולא לך, ועתה נפרד איש מחבירו ונשבעה יחד ושלא [שלא] נהיה לאדון אחד [בכ״י: אחר] מהיום חוה והלאה, לך אתה לבית אדם הראשון ומשם תוציא שקצים ורמשים ותאכל ותשבע למלא נפשך, אמר החתול לכלב א״כ נקיים אנו מן השבועה שהיה בינינו וקיימותא (וקיימו?) תנאים זה עם זה, שלא יבא זה על ערת זה, ונפרדו זה למזרח ווה למערב, הלך חתול אצל אד״הר. — ש׳ 16 בכ״י: לגרשם, שאני מתירא לצאת שמא יגרשוני מן הבית. — ש׳ 19: והיה, בכ״י: והתחיל. — שם בכ״י: הזאבים זה הכלב שלנו שברח מבתינו ועתה נובח בין הכבשים, נשיב הכלב למלון, מיד באו זאבים בעדר ואכלו הכבשים ובקשו הכלב ולא מצאו.
דף כו ע״א ש׳ 3 בכ״י: הביאני, אמר החתול לאדם
מפני מה הבאת זה בביתי, ואמר לו שכלו לב. —
ש׳ 8 בכ״י לדירך [לדירתך] נבא לצידך לא נבא — ש׳ 5 מלמטה בכ״י שחיה אבי, בכ״י שאני, בלי ספק טעות הדפוס. — ע״ב ש׳ 1 אחר: ורת, כ״י מוסיף בורחו של חתול. — ש׳ 4 בכ״י: החזיר, והלך אצל החזיר ומצאו ישן וגנב משער זנבו. — ש׳ 16 אחר: משונה, בכ״י מוסיף: שכן כתוב בתורתינו (!) ג׳ שמשו בתיבה עורב כלב וחם, עורב שנה דרכו בפיו, כלב מערב ואינו

והם יצילוך ממיתה. — ש' 13 בכ"י: אמר און לי על בתי משוגעת, ואין בכל ביתי אדם יכול לעמוד לפניה ולא לשכב ולא לאכול ולא לישן, ועתה אם זה אכנס [אכנים, או יכנס] בביתי טוב לי המות מן החיים, ענה ואמר לעבדיו חסר משוגעים. — ש' 17 בכ"י: ישן בפתח המגעל (המשעול ?) וראשו בסלע הימין ורגליו בסלע שמאל וסגר המגעל [המשעול ?] מגופו [בגופו], ועמד דוד ולא היה לו מקום ליכנס, עכב עד שכיון אבנר רגליו ונכנס דוד. — ש' אחרונה: סובבין (בכ"י) ובד"י מסובין, ואפשר שצ"ל מסובבין.
דף כה ע"א ש' 2: תחתיו, בכ"י מוסיף: מרוב כובד שהיה שוקל ככר עד שהביאו לו שור. — שם ש' 6 בכ"י: לחתול לאדם ואמר לו אדונינו אני וחחול — ש' 7 בכ"י: לאכול בשביל שאכלו חתול ועכשיו יהי רצון מלפניך שתתן לי רשות שיהיה לי למאכל. — שם ש' 11 במקום חסרתי וכו' בכ"י: קב"ה נטל מטאורה ונתן, ולפי זה חסרו מלות רבונו של עולם שורה 14, ובש' 15 במקום שעשיתי בכ"י: שהשאיר הוא. — ש' 17 אחר: ומת, מוסיף בכ"י: ושמעה אשתו ובניו ואמרו נברח למערות ולחורים כי לא תהיה לנו עוד פליטה מפני החתול כי כן עשה לאבינו וכן יעשה לנו ולבנינו עד עולם, כי גזירת מלך עלינו, וכשמוצא החתול את העכבר ואינו משיגו ורדף אחרו מסיח דעתו עליו ואומר ארוממך י"י כי דליתני ולא שמחת אויבי לי, אמר לו החתול אם תגביה כנשר ואם בין הכוכבים שים קנך משם אורידך, וכשמשיג אומר ארדוף אויבי ואשיגם, ועכבר אומר צדיק אתה י"י וישר משפטיך. — ש' 20 בכ"י: כל בריה ונמסרו ביד אדם הראשון התחיל להטרידם יותר, אמר הפרד לסוס ולחמור כל בהמות שבעולם. — ש' 3 מלמטה: שלכם, בד"י שלהם, וגם זה אינו

שימותו מאה מבניך בכל יום, וקבלה, ע"כ ימותו מאה שרים בכל יום, ועוד אמרו לה השביעי לנו בשבועה בשם הקב"ה שבכל מקום שאתה רואה שמיעו בסוב וכו'. — ש' 10 : הילד, בכ"י מוסיף: מיד נטל הקמיעה שעשה בן סירא והניחה על הילד ונתרפא, וכשראה נ"נ כך התחיל לשבח ולהודות לפני הקב"ה ואמר, אתה גלית סודך לזרע ידידך בא"י מגלה עמוקות. שאלה ח' באותה שעה נפל מלך [מלא ?] קומתו לפני ב"ס ונשקו ברגליו ואמר לו בני יודע אני כך שיש בידך ספר רפואה, ועכשיו בת אחת היה לי והיא מתעטשת בכל שעה אלף עטושים ואין בה שום ממש (!) בעולם ולא שום עמל אלא עטוש, ולא נשתייר רופא בעולם שלא נתן לה רפואה, ולא הועילה לה, ולא נותר חרטום ומכשף שלא עשה לה טובה, ולא נתרפאת, ואם תוכל לרפאות אותה [איני ?] יודע אני בתוך בעולם. — ש' 14 בכ"י: אמר לה מכאן ועד יום ג' לא ישתייר במדינה זו חכם אחד יהודי לזהרג ולאנני (?) ממנו, שהכריה [שהכריז ?] אביך היום כל אחד ממנו מי שלא נתעטש לפניו שלש מאות עטושים ביום ג' יתיזו את ראשו. — ש' 21 בכ"י: כתגליה ותתפלל שעה אחת עד שהיה נוחלה, ובאותן ג' יום לא עטשה. דף כד ע"א ש' 15 בכ"י: הרשע, האחרים מפני מה,

אמר לו בעבור לכלכל בני עורב שקוראין ומשוועין להקב"ה, אמר לו נ"נ ואבות אינם מביאים להם פרנסה כשאר כל העופות לבניהם, וא"ת שהוא אכזר הרי כתוב בתורתכם במעשה אליהו והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר, א"ל ב"ס אני אושיבך תשובה מעולה, בשעה שיוצאין. — ש' 3 מלמטה, במקום אוכלת בכ"י: שמתקבצות ביחד והיתה רוצה לאכול זו לזו וזו לזו, בא שוטה. — ע"ב ש' 4 : להם, בכ"י מוסיף:

נא לי ששבועה עלי כל הירא מכלום, א"ל מלח ולובן של עיונין, א"ל אשריך ואשרי אביך שזכה לבן כמוך, שמעולם לא ראיתי רופא ומוחץ וממית ומחיה כמוך, א"ל עפרא כמוך [בפיך ?], א"ל מה אמרת לי, א"ל יפה אמרתי לך, א"ל מפני מה עשית לי סם המות, א"ל מפני שכך מושלים בעיר הקדש [!] הקדם וקטול מאן דבעי למקטלך, א"ל יפה עשית, מיד א"ל לב"ס לבי שחור ומכוער ונפשי מרה ואיני יודע מטה, א"ל מפני סם המות שאכלת, ולבך שחור שצרה קרובה עמך ומיועד שהרפואה נגדה, באותה שעה אמרו לנ"נ בנך הנולד לך היום ח' ימים נחלש [נחלה ?], אמר להם הנה הצרה שאמר לי ב"ס שאלה נ' חזר וקרא לב"ס [וא"ל] מפני מה קטנים של [ח'] ימים מתים, א"ל מפני שלילית הורגת אותם, אמר ולאחר שהורגת אותם אין להם תקנה, א"ל איני יודע, א"ל כשם שעשית שרפאית את עצמך ולי כך רפא את זה, ואם לא עכשיו אפצע את מוחך, מיד חשב בן סירא בלבו ואמר, אם אני כותב קמיעה בטומאה בשם ע"ז או יתרפא או לא, ואם לא יתרפא יהרוג אותי זה רשע [הרשע], וחכם אומר אם יאמרו לך עבוד ע"ז ואל תהרג יהרג ואל יעבור, ועשה קמיעה בטהרה בשם הקדוש וכו'. —— דף כג ע"א ש' 16 אחר לוה מוסיף בכ"י: עד שכנס [?] אדם הראשון. —— ש' 20 אחר להחזירה בכ"י: והשיגוה בים במקום שמצריים עתידים לטבוע בו, נטלוה ולא רצתה לחזור, אמרו לה מפני מה [ברחת ?], ואמרה להם מפני [ש]יודעת אני בעצמי שלא נבראתי וכו'. —— ע"ב ש' 4: עשרים יום, בכ"י מוסיף: אמרה להם איני יכולה לחזור שהרי כתוב בתורתכם לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב וגו' וע"כ איני יכולה לחזור, אמרו לה קבלי עליך בשכוב [בשבועה ?]

לעשות אני עתיד לשלם להם שכר פעולתם, ביום ראשון בשמים [בראתי שמים ?] וארץ ביום ו׳ בראתי אדם והעמדתי אותו על רגליו, והיה [ראש] לכל בריה ולכל דורו, ואף כן אני עתיד להעמיד להם משה שיהיה ראש לכל בריה ולכל דורו, משה היה ראש לכל החכמים ולכל הנביאים, ביום ז׳ בראתי שבת וקראתיו יום מנוחה ואני עתיד להעמיד מלך בעולם עו ואכזרי, שכל ימיו לא ימצא שחוק כפי כל בריה, ואני עתיד להמית אותו, ואחרי מותו נחה שקטה כל הארץ, וכיון ששמעו מלאכי השרת כך אמרו לפניו, רש״ע יהי כבוד י״י לעולם, ואיך ארוני מלך אתה אומר שאין ישראל דומין למלאכי השרת, וכיון ששמע המלך וכו׳ (וגם זה בקצת יתר אריכות) מיד הרגן ב׳ אלפים. — ש׳ 12 אחר משל מוסיף בכ״י: שאמר תרח אבי אברם לנמרוד וקיניך. — ש׳ 13 בכ״י: אמרו לו תרח והאחרים אם רצונך נתן לך ק׳ כורים שעורים לסוסך ונחתך ראשך, אמר להם שוטים שבעולם אם תחתכו ראשי מה יהיו לי השעורים. — ש׳ 19: במקום: א״ל אני מספר לך וכו׳ בכ״י: אלא באדם אחד שהוא שונאך אני רוצה להרגו, אמר לו האכילו עוני בצים וכו׳ ידבר, מיד קרא את בנו ונסה בו דבר ב״ס והאכילהו ומת. — סוף העמוד בכ״י: א״ל מפני שאני מפיל בו דבר ולפי׳ איני מת [ויש להוסיף: א״ל מה הוא ?], א״ל קלשיאות מבושל שחק אותם וערב אותם, ואכל וחלה ונטה למות, אמר לבני פלטרין שלו הביאו לי לב״ס, הביאוהו אצלו, א״ל ב״ס כתוב בתורתנו צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו, א״ל פלטני ממיתה כזו ואתן לך משקל נופך אבנים טובות ומרגליות, כהב לו קמי׳ ונתן עליו ונתרפא, עמד מן המטה וישב על כסא בן סירא, א״ל בני [במה ?] קטלת הבצים שלך, הגד

שאלה ה׳ אמר לו פירוש לי באי זה דבר דומין ישראל לקונם, אמר לו לכל [בכל?] דבר שבעולם, ולא נברא העה״ז והעה״ב אלא מרוב(?) לפי שהן דומין לו, לפי כשנברא הקב״ה את עולמו ברא כלו בו׳ ימים וברא מלאכים בריה טהורה בריה שאינה טועמים(!) טעם חטא, בו ביום ברא שבת שנקרא שבת מנוחה, שנ׳ זאת מנוחתי עדי עד, ואף הם עתידים לעשות לפניו חגים ומועדים, שנ׳ ויעש שלמה בעת ההיא את החג, ולא היו מלאכים מניחים אותו לבראת את האדם עד שהרג בהם עד אין קץ, והשאר אמרו לפניו רש״ע דיין אנו לך ודייך את כלנו [אתה לנו], אלא שתשרה שכינתך עלינו וכבודך והודך, אמר להם אין אתם יודעים שאומה שאני עתיד לבראת שדומה לי ולכם בנעשה ונשמע, בנעשה דכתיב גבורי כח עושי דברו, ונשמע לשמוע בקול דברו, מדה שניה אתם קרואין מלאכים והם כן, שנ׳ וישלח מלאכים, מדה שלישית מה אתם קראים בנים, שנ׳ בני אלהים, אף הם קרוים בנים, שנ׳ בנים אתם לי״י, מדה ד׳ מה אתם אכלתם מן אף הם עתידין לאכול מן, שנ׳ ובני ישראל אכלו את המן מ׳ שנה, מדה ה׳ מה אתם שכינה ביניכם אף הם עתידים להיות שכינה ביניהם, שנ׳ וידעתם כי אני י״י, מדה ו׳ מה אתם שומעי׳ את דברי אף הם עתידי׳ לשמוע את דברי, שנ׳ כי מכל בשר, מדה ז׳ מה אתם רואים את כבודי אף הם רואים את כבודי, שנ׳ ויראו את אלהי ישראל, מדה ח׳ מה אתם ממליכים אותי בכל יום אף הם עתידים להמליך אותי בכל יום בשמים ובארץ, שנ׳ י״י ימלוך לעולם ועד, ומי שמע כזאת ומי ראה כאלה, גוי קדוש כזה, מיד נתקררה דעתם, וכיון שראה שנתקררה דעתם אמר להם, בואו ואודיעה לכם כל מה שאמרתי לכם, שכל מדה שהם עתידים

לנו, בתורתנו כתוב וזאת החיה אשר תאכלו, אמר לנו משה רבינו דעו שאין חיה האמורה כאן אלא א"ה, אם אתם מקבלים את התורה ותקיימו מה שכתוב בה כל א"ה אתם אוכלים אותם, דהרי כתוב ואת החיה אשר תאכלו מכל בהמה, אל תקרי זאת החיה אלא זאת האומה, אם זכיתם תאכלו ואם לאו לא תאכלו, ועכשיו אל תתערבו באומות ואל תשיאו להם, שאם תתערבו בהם בעולם הזה תהיו עמהם בגהינם לעולם הבא, ואם תפרשו מהם בעולם הזה תהיו נפרשים מהם בעולם הבא ותירשו הם ירושתם שנתן להם בגהינם ואתם בג"ע, לפי שכל האומות נתנו למאכולת אש, שנ' כי עשה כלה בכל הגוים אשר וגו', ואומ' ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים, אבל אתם אין גהינם שולטת בכם, שנ' ואותך לא אעשה כלה, ולפי' הבדילו עצמיכם מן האמות לפי שאתם חלקו של הקב"ה וע"כ הבדיל אתכם לו לעם, שנ' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ולא לגהינם, ועכשיו אל תשיאו להם ואל תשאו בהם, ועוד אמר משה רבינו, דעו שאתם נמסרים ביד מלכיות הנמשלים לד' חיות ואלו הן, גמל וארנבת ושפן וחזיר, גמל אתה הוא שפערת פיך כגמל לספר שבחך, ארנבת זו מלכות מדי ופרס, שפן זו מלכות יון, חזיר זו מלכות אדום, הבדלה האמורה כאן יש בהן אומות שהם מותרות לבא בקהל י"י כשנתגיירו, מיד התחיל לקפוד על בן סירא, אמר לו ב"ס אדוני המלך למה אתה תקפוד עלי, אמר לו שאני רואה מה שכתוב בתורתכם אליהו(?) אל קל וחמר מפני שהשויתני לקונך ואינך רוצה לישא בתי, וישראל שהם שפלים ופזורים ואינם דומים לשאר בני אדם, אמר לו אין אתה דומה לאלהי ישראל במקצת מלכותו, וישראל עם קרושיו, ודומין לו לכל [בכל?] דבר שבעולם.

הכל, מיד שאלו... וחזר לו תשובה. — ש' 8 כד"י בסם וסיד, ותקנתי ע"פ כ"י. — ש' 14: כולה, בכ"י: מלאה שער באותו מקום, ובאותו זמן לא היה לאחד בישראל שער בבשרו. — שורה 2 מלמטה: ועשרה מהם [ונמנו רק תשעה, ובערבי שמנה, ומתחיל מן אגוזים שהוא גוז בערבי!] כל זה חסר בכ"י.
דף כ"ב ש' 1: קטפילין (הוא קטף אילין), כד"י: קלפילין. — ש' 2 בכ"י: זיתים גרנגיות(!) אחוניות פרדקסים(!) חרובים עוזרדין שזיעין(!) עלוטין. — ש' 9 אחר סתום עיני בכ"י מוסיף: בין בעור בין בבגדים. — שם ש' 15: בהלולים, בכ"י בשופרות ובכנורות. — ש' 18 אחר מלת הין, בכ"י: והרי הוא נגדי, מיד פתחו עיניו וראה אותו עומד עליו, כשראה נבוכדנ' נפל עליו ונשקו, אמר לו עכשיו אני יודע שאתם אמת ואלהיכם אמת, אבל אני מבקש ממך שתאמר לי מנין אתה יודע דבר זה, אמר לו מפני שנאמר אריה שאג מי לא יירא ובא"ט [ובכ"מ?] שהוא רוצה לעבור הולך לפניו רוח גדולה וחזק ואחר הרוח רעש ואחר הרעש אש ואחר האש קול דממה וכו' רם ונשא כך מלכותך כיון שאתה יוצא כל העולם כלו מתיראין ממך ואפי' תרנגול באותה שעה אינו צועק ואפי' סוס שלך פחדו באותה שעה, אמר לו נבוכדנ' לכ"ס והאיך לא יראת להשוות מלכותי למלכות אלהיך, א' לו למלכות השוויתיך אבל לא לפרשים(?), אמר לו וכן הוא(!), אמר לו בא ושא בתי. — ע"ב ש' 5 בכ"י: שאלה ד' אמר לו שקצים ורמשים אפי' במגע אסורות ובתי אינה אסורה במגע, אמר לו היאך אסורה לך מן הפסוק ואאמין לך, אמר לו בתורתנו(?) ברמז ואפי' לנו בעבור פחד אומות העולם כדי שלא יהיו מכלין אותנו, ועתה שמעו [שמע?] אודיעך כיצד אסור

תתפתה או תאנס כנערה שמא תזנה (ולפי זה תקנתי נוסח ר"י שהיה: בנעורותיה וזונה בנערה לא תזנה), ובסופה במקום עומדת בבית, בכ"י: עד שתנשא. — אות כ"ף, בכ"י: שתוקין שמא נעשו לה כשפים, והוא משובש, ומלת לא בד"ו היא נכונה אחר שמא בידוע: — שורה אחרונה: ככור, בד"י: סבור, והוא בלי ספק טעות הדפוס. — ע"ב בד"י ועליה (נ"ל ועליהם ר"ל על הכלבים), ובכ"י ככבלים מטבלות והיא בביה (כבית?) אחד נתן פניה במתנה, ולא ידעתי לתקן השבוש הנגלה. — ש' 7 מלמטה בכ"י: החם ששכניך. [illegible]
דף כ ע"ב ש' 9: הלכו אחריו, בכ"י: שלח בשבילו — ש' 13: כתב להם, בכ"י: אמר להם המלך אלא לא(?) אמר אלהי ישראל וגם את חית — ש' 19: כקלף, בכ"י: אם מכרול הרי בקלף יוכל אדם לעשות קלף בעור והבשר תחתיו מהו זה הדבר איני יודע: — דף כ"א ע"א ש' 4: ופיהושן, בכ"י: ביצד כשנוגע אדם בכלב יבא לו ואי [ווי] ועוד לא[ועד שלא?] ינצל מן הכלב יבא לו נחש הרי אוי ונהי אחר [אחר?] ואין שנים, הרי עתה אוי ונהי שתמותו, מיד התחילו לפחד ולזעק כי אמרו [כד"י ואמר] לו אין אנו וכו׳ — ש' 20: אמר להם, בכ"י: ונטלם ב"ם ואמר אתם הבאתם אותי בשביל ואי ואני אוציא נפשכם בואי ונהי, מיד נטלם והומתו וצעקו זוי ונהי — ש' אחרונה, בכ"י: אמר לו אדני המלך אני [איני] רוצה לעשות הכר זה לעזוב את ביתי ואמלוך כאן, אמר לו א"כ אהרוג את צדקיהו ואושיבך על כסאו, אמר לו איני רוצה, אמר לו מפני מה, אמר לו מפני שאני קטן. — ע"ב ש' 3 בכ"י: שב עמי ז' שנים ואח"כ תלך בשלום, אמר לו לא כן אעשה אלא אמור מה תרצה ואודיעך

שנויי וחלופי נוסחאות ותיקונים·

דף ב ע"ב שורה 4 מלמטה: וכן סורר נראה שצ"ל וכן סירא.

דף י"ב ע"ב שורה 6: השחיתה (כמו שורה 8), בדפוס ישן להשחיתו,

דף י"ג ע"ב שורה 5: ממונו, בכ"י ממנו.

דף י"ד ע"א שורה 7 מלמטה: בביתו, בכ"י מביתו. — שם ע"ב שורה 3: הולך את (משלי י"ג, ך), בכ"י אל. — שם אות ק' שורה 1: סחורתו, בכ"י סוחרתו. —

דף י"ה ע"ב שורה 6: אביהם (כמו שורה 8), בכ"י אברהם.

דף י"ו ע"ב שורה 14: ותרתין, בכתב יד: אלא ותרתין! — ש' 20 אחר מלת בעל, כ"י מוסיף: וממי נתעברה אמו.

דף י"ז ע"ב שורה 10 אחר ירושלים בכ"י: לי שמך, ותקנתי: שמי. — ש' 2 מלמטה בכ"י: ותורידי לי.

דף י"ח ע"א ש' 6 בכ"י: ולאחר השנה הלך לבית הכנסת וראה שם מלמד תינוקות, ואפשר שצ"ל בית המדרש? — ע"ב ש' 6 בכ"י: כנגד מבשר(!) נחלת. — ש' 11 אחר אלכד, בכ"י מוסיף: אם א"מ(?) אשה [אשא?] אותה. — אות ו"ו בכ"י כך היא: ווי לו לאדם שאבד כבודו ועושרו וממוכן שישנאוהו אוהביו וריעיו, שנא' כל אחי רש שנאוהו אף כי מרעהו רחקו ממנו. — אות ז' בכ"י: אל תלעג עליהם. — ש' 19 בכ"י: ויש לה בת אחת ולי ז', וכן הוא לקמן באות ח"ת ולעיל דף י"ח ע"א.

דף י"ט ע"א ש' 2: לפיכך וכו' עד סוף האות חסר בכ"י! — אות ט"ת, מלות מפני מה לא יישן אינן בכ"י, ונוסח אות יו"ד הוא: ישמור בקטנותה שמא

עמה; קנאה בשאר הבריות והאכילתם לכל וראתה למלחם העוף ואמרה לו אכול מזה ממה שאכלו חביריך, אמר לה לא די לכם שחטאתם לשם יתברך וגרמתם לאחרים שימותו אלא באתם אלי שתשיאוני להפר צווי הקב"ה ואוכל ואמות איני שומע ליך (?), ואז הוכיחה לחוה ולכל הבריות, יצתה בת קול לאלתר ואמר' לחוה ולאדם אתם מצווי' ולא שמרתם וחטאתם ובאתם למלחם העוף להחטיא גם הוא, ולא קבל ופחד מפני אף על פי שלא צויתיו ושמר גזרתי, לעולם לא יטעום טעם מות לא הוא ולא זרעו. אמר לו ומפני מה הנשר מגיע קרוב לרקיע יותר מכל העופות, אמר לו כשיצאו מן התיבה היה הנשר עומד והיה לפניו צפור ורצה לאכלו, אמרו כל החיות זה שרצה לאכול חבירו חייב מיתה והכוה ונלחו כנפיה והשליכוה לגוב אריות, ושמרה הקב"ה ולא המיתוה האריות, ולאחר שנה נתגדלו כנפיה ופרחה ופגעוה העופות ובקשו להרגה, ומלט אותה העורב מידם ברמאות ובא עליה ונתעברה הימנו וילדה נשר, ולכך נקרא נשר ועורב נקרא עורב שעירב את זרעו בכל צדדין מרוב זנותו, והיו החיות מבקשים אותה ונעשה נס והשרה הקב"ה שכינתו עליה שלא לבטל ברייתו ונתן לה כח ופורחת למעלה מכל העופות, לפיכך נקרא נשר לפי שהשרה הקב"ה עליה, לכך היא פורחת למעלה לרקיע שלא ישיגוה אויביה ויהרגוה ויבטל דמות מבריותיו של הקב"ה מן העולם. אמ' לו ברוך שחלק מחכמתו ליראיו וגילה סתומות ועמוקות. נשלם ספר בן סירא.

יאמרו ומה היה שכרה בכך, ועבד מלך הכושי שהציל את ירמיהו מבור הטיט, ועבדו של רבי יהודה הנשיא על שהיה צדיק עניו ושפל רוח, ויעבץ גם הוא בגן עדן לפי שהיה צדיק מכל דורו, ור׳ יהושע בן לוי שהיה גם הוא צדיק גמור ואהוב למלאך המות, פעם אחת אמר למלאך המות הראני גן עדן, אמר לו בשמחה, הלך עמו בדרך, אמר לו מפחד אני ממך שמא תהרגני בחרבך שלא ברצונך, אם תאהבני ותרצה שאבוא עמך תן לי סכינך בידי עד שאלך עמך ותראני גן עדן בטוב עד שאסתכל בחדריו מן השער, אמר לו בטוב, מיד הוליך אותו, מה עשה רבי יהושע עמד בפתח גן עדן התחיל לראות וקפץ פתאום ונכנס לגן עדן, גם היה סכינו של מלאך המות בידו והיה בידו שבעה שנים, עד שאמ׳ לו הקב״ה יהושע בן לוי דבר גדול עשית השב למלאך המות סכינו, וכשקפץ מלפני מלאך המות ונכנס לגן עדן צעק מלאך המות צעקה גדולה ורצה להחריב העולם ושתקו האל ולאח׳ שבע שנים החזירה לו, חירם מלך צור הכניסו הקב״ה לגן עדן לפי שבנה בית המקדש והיה מתחילה ירא אלהים ונעשה חי בגן עדן אלף שנים, ואחר כך נתגאה ואמר אל אני, שאמר בן אדם אמור וגו׳ לפיכך נטרד מגן עדן ונכנס בגיהנם, דורו של יונדב בן רכב מפני שכתב כל הדברים שבספר ירמיה והיה צדיק ומוכיח לישראל והוא חי בגן עדן, ודורו של מלחם העוף כשאכלה חוה מעץ הדעת ונתנה גם לבעלה ואכל

עצמו בחול ומשחק, אמרו לו במהרה קח את לבך ונלך, אמר להם שוטים לכו אם לא היה לבי עמי לא נכנסתי עמכם לים, או יש לך בריה שמהלך ולבו אין עמו, אמרו לו שחקת בנו, אמר להם אי שוטים אני למלאך המות שחקתי כל שכן אתכם, מיד חזרו בבושה וספרו לו, אמר להם באמת הוא ערום ואתם פתאים ועליכם נאמר כי משובת פתאים תהרגם, ואכלם, ומאותו העת כל מין מכל הבריות אפילו מאדם ואשתו בים חוץ מן השועל וחולדה שאינם בים. אמ׳ לו מפני מה מלאך המות שולט בכל הבריות חוץ מדורו של מלחם העוף, אמר לו ולא דורו של מלחם העוף בלבד אין מלאך המות שולט בם כי אם דורו(?) של יונדב, ויש אומרים אנשים מבני אדם נכנסו בחיים בגן עדן, אמר לו מי הם, אמר לו חנוך וסרח בת אשר, ובתיה בת פרעה, וחירם מלך צור, ואליעזר עבד אברהם, ועבד מלך הכושי, ועבדו של רבי יהודה, ויעבץ, ורבי יהושע בן לוי, וכל זרע יונדב, וזרע מלחם העוף, אמר לו ספר לי למה נמלטו אלה ממלאך המות, אמר לו אני אספר לך, חנוך לפי שהיה צדיק בדורו שלא היה כמוהו והוא חי בגן עדן, אליעזר עבד אברהם הוא בנו של חם בן נח וכששמע קללת אביו מסר עצמו לאברה׳ והיה צדיק והוא בגן עדן, סרח בת אשר בעבור שאמרה ליעקב יוסף חי, אמ׳ לה יעקב זה הפה שבשרנו על יוסף שהוא חי לא יטעום טעם מות, בתיה בת פרעה לפי שגדלה משה רבי׳ מקטנותו שלא

בכולם, ותהיה מלך ותשמח כל ימיך, ולא תצטרך עוד
לבקש מאכל ויפנעו בך חיות רעו׳ גדולי׳ ממך ויאכילוך,
כששמע דבריהם האמין להם ורכב על אחד מהם והלכו
בו בים, כיון שבאו עליו גלים התחיל להצטער הלך
דעתו ממנו ואמר אוי לי מה עשיתי שחקו עלי הדגים
כנגד כל השחיקות ששחקתי אני על הבריות, ועתה
נפלתי בידם ואיך אנצל מידם, אמר להם מעתה באתי
עמכם וברשותכם אני אמר לכם האמת [ל]מה אתם רוצים
אותי, אמרו לו נאמר לך האמת לויתן שמע שמועתך
שאתה חכם ביותר ואמר אקרע בטנו ואוכל את לבו
ואתכם, אמר להם ולמה לא הגדתם לי האמת והייתי
מביא עמי את לבי והייתי נותנו למלך לויתן והיה
מכבדני ועתה ברע אתם הולכים, אמרו לו לבך אינו
עמך, אמ׳ להם לאו שכך מנהגנו שנניח לבנו במקומנו
ואנו נלך מכאן ומכאן ואם נצטרך לו נקחנו ואם לאו
יהיה במקומנו, אמרו לו ומעתה מה נעשה, אמר להם
מקומי ומלוני על שפת הים אם תרצו תחזירוני למקום
שלקחתם אותי ואקח את לבי ואבוא עמכם ואתן אותו
ללויתן ויכבדני ולכם יכבדו, ואם תוליכוני כך בלא
לב יכעום עליכם ויאכל אתכם ואני לא אפחד כי אומר
לו אדוני לא ספרו לי מקודם וכאשר ספרו עליך אמרתי
להם חזרו עמי ואקח את לבי ולא רצו, מיד אמרו
הדגים בטוב הוא אומר, אז חזרו עד המקום שלקחוהו
משם לשפת הים, וירד מעל הדג והיה מרקד ומשליך

לפני הקב"ה אמר לו השלך בים מכל הבריות זוג זוג והנשאר תמשול בהן, מיד עשה כן והיה משליך בים מכל מין זוג והשקיע בים, כשראה כן השועל מה עשה מיד עמד והיה בוכה, אמר לו מלאך המות למה תבכה אמר לו על חבירי שהשלכת בים, אמר לו והיכן חבריך מיד עמד השועל על שפת הים וראה מלאך המות צלו של שועל בים וחשב שהשליך זוג חוץ ממנו וא"ל לך מהנה, מיד ברח השועל ונמלט, פגע בו החולד' וספר לו מה שנהיה ומה שעשה, הלך גם החולד' ועשה כן ונמלט, לאחר שנה קבץ לויתן כל הבריות שבים ונחסרו השועל והחולד' שלא נכנסו בים, שלח בעדם וספרו לו מה עשה שועל ונמלט הוא וחולד בחכמתם ואמרו לו שהוא חכם ביותר, וכששמע לויתן בעדו שהוא רעתן קינא בשבילו ושלח אחריו דגים גדולים וציום לגנוב דעתו ולהביאו אליו, הלכו ומצאוהו מטייל לשפת הים, בראות השועל הדגים שמשחקים בשפת הים תמה ונכנס ביניהם, כשראוהו שאלוהו מי אתה, א"ל אני שועל, אמרו לו והלא לא תדע שכבוד גדול בא לך ובעדך באנו, אמ' להם ומהו, אמרו לו לויתן חולה ונטה למות וצוה שלא ימלוך במקומו אלא שועל לפי ששמע שאתה חכם ומבין יותר מכל הבריות, וכוא עמנו שאנו שלוחים ובאנו לכבודך, אמר להם ואיך אוכל ליכנס בים ולא אמות, אמרו לו תרכב על אחד ממנו ויוליך לך למעלה מן הים ולא יגע בך הים אפי' בקצה רגלך אפי' טפה אחת, עד שתגיע למלכות תורידך ולא תבין ותמלוך

אמר לו ולמה עורב ולא נשר ויונה, אמר לו מפני שיש
עיר אחת ושמה ע"י ועתידין יושביה להכנס יאיר שאסר
עורב והתיר יונה, אמר עורב לנח בעוות מצח לא
תשלחני אלא להרגני ולבוא על אשתי, ובעבור זה כל
מה שהכנסת בתיבה שנים שנים ואני זוג, מיד קללו נח
ואמר לו בדבר שאתה מוציא שם רע עלי תקלל, כי
לעולם לא תבא על נקבתך אלא בפיך, וענו כל החיות
שבתיבה ואמרו אמן, אמר לו עורב למה קללתני דין
יש לי עליך, אמר לו מפני שאתה זונה ושוטה וחושד
כשרים, אמר לו רשע עם אשתי שהיא בדמותי בצלמי
ומותרת עלי לא אזקק לה ועם נקבתך שאינה בדמותי
אדרבה גם אסורה לי איך אזקק, אמר לו ולמה אמרת
לי זונה אתה, א"ל בודאי זונה אתה כדבריך ולא הוצאתי
עליך שם רע, ומאותו העת העורב שמש בפיו לפי
שקללו נח. א"ל מפני מה כל דמויות שבעולם בים חוץ
מדמות שועל [וחולדה] שאינו בים, אמר לו מפני שהוא פקח
וכשיצר הקב"ה מלאך המות וראה הבריות, אמר לו
רבונו של עולם תן לי רשות להרגם, אמר לו יש לך
רשות על כל הבריות וזרעם חוץ מדורו(?) של מלחם העוף
לא יטעמו מות, אמר לו רבונו של עולם הפרידם מפני
שהם צדיקים שלא ילמדו מנהג הבריות ויחטאו לפניך
ולא יטעמו טעם חטא, מיד נתן לו רשות ובנה להם עיר
גדולה והכניסם לשם וחתם בדלתה של אותה העיר
ואמ' גזירה נגזר שלא ימשל בכם חרבי ולא חרב אחר
ולא תטעמו טעם מות עד סוף כל הדורות, אחר כך חזר

בצפורניו ונקרע מפיו למטה כחצי זרת, כשהלך חתול יצא העכבר מן הנקב והלך לנח ואמר לו, איש צדיק עשה עמי צדקה ותפור לחיי שקרע לי חתול אויבי, אמ׳ לו לך הבא לי שער מזנב החזיר, והוליך לנח ותפר ועד עתה נראית התפירה. אמר לו מפני מה העורב הולך ברקידה, אמ׳ לו פעם אחת ראה עורב ליונה הולך בטוב הליכה יפה יותר מכל העופות, ישר בעיניו הליכת יונה, אמ׳ בלבו אלך גם אני כמותה, והיה משבר עצמיו בהליכה והיו העופות משחקין בו, נתבייש העורב ואמר אחזור להליכתי הראשונה, בא לחזור ולא היה יכול אלא שכח הליכתו הראשונה והיה כמרקד ולא עלתה בידו לא הליכה ראשונה ולא אחרונה, ועליו נמשל המשל, המבקש בידו יותר נמצא בידו מעט, כך הוא לא נשאר בידו כלום. אמר לו ומפני מה העורב מזריע מפיו, אמר לו נחלקו בו חכמי ישראל, יש אומרי׳ מפני ששימש בתיבה נעשה משונה, וכן הכלב נגזר שיהא נקשר בשמושו, ויש מי שאומר מפני שהוא רשע ונגב ומזיר לפיכך נשתנה מכל הבריות, בא חכם אחד ואמר לחכמים שנחלקו אני אקיים לדבריכם, אמר בתיבה כשרצה נח לשלחו לראות הקלו המים, הבריח עצמו מלפני נח ונכנס תחת כנף הנשר שלא ישלחו נח, בקשו אחריו ומצאוהו תחת כנף הנשר, אמר לו נח רשע צא מן התיבה וראה אם נתמעטו המים מעל הארץ, אמר לו מכל העופות לא מצאת אלא אותי, אמר לו אין לי רשות לשלח אלא שנים שתחלת שמם ע׳ עורב יונה,

עמי ותאכל ממאכלי ותשתה ממשתיי, והלך עמו, כששמע חתול קולו של כלב יצא לקראתו אמ׳ לו מפני מה באתה עמי, אמר לו אדם הביאני, התחילו לעשות מריבה, אמר אדם לחתול למה תריב עמו אני הבאתיו שראיתיו ערום כולו לב, אמ׳ לו אל תדאג היה גם אתה עמי כמנהגך, אמר לו אדוני גנב הוא, יפה לדור עם גנב, אמר חתול לכלב למה הפרת שבועתך, אמר לו לדירתך לא אבוא, לא אוכל מה שיש לך, אני לא אזיק לך כלום, לא שמע ממנו, אז התחילו מריבין, כשראה הכלב כן מיד ברח לביתו של שת וישב עמו, והיה הכלב מבקש לעשות שלום עם החתול ולא רצה החתול, ומאותו העת עד היום הזה הם במריבה וכמעשה אבות יעשו בנים בין חיות בין בהמות בין אדם, ועליה׳ מושלי׳, רחילא בתר רחילא אולא. אמר לו מפני מה הכלב מכיר את קונו וחתול אינו מכיר, אמ׳ לו כל מי שיאכל ממה שאכל העכבר שוכח תלמודו, חתול שאוכל עכבר עצמו על אחת כמה וכמה שאינו מכיר קונו. אמר לו מפני מה תפירה בפי העכבר, אמר לו בימי המבול נכנסו בתיבה שקצים ורמשים זכר ונקבה, פעם אחת ישב עכבר עם נקבתו אצל חתול, אמר חתול זוכר אני שאבי אוכלו ואת זרעו מותר לי שאכלנו, מיד הלך לאוכלו, ברח העכבר והיה מבקש נקב להחבא ולא מצא, מיד נעש׳ לו נס ומצא נקב ונכנס שם, בא חתול אל הנקב ורצה להכנס אחריו ולא היה יכול לפי שהנקב קטון, הכנים ידו להוציאו, פתח פיו העכבר ומשך לחייו

שנאה בין כלב לחתול, אמר לו כשנברא החתול הלך ונשתתף עם הכלב והיו שניהם צדין ואוכלין, בא להם יום אחד ושני ושלישי ולא מצאו כלום לאכול, אז אמר הכלב לחתול עד מתי אנו יושבין רעבים לך אתה אצל אדם הראשון ושב עמו בביתו ותאכל ותשבע ואני אלך אצל שקצים ורמשים ונמצא כלום ונאכל ונחיה, אמר חתול לכלב נשבע שנינו שלא נלך לאדון אחר, אמ׳ לו בטוב אמרת, מיד נשבעו שניהם והלך חתול לבית אדם הראשון ומצא עכברים ואכל ושבע והנשארים ברחו מלפניו, כשראה בן אדם אמר רפואה גדולה שלח לי הקב״ה, מיד הושיבו בביתו והאכילהו לחם והשקהו מים, אז מה עשה הכלב הלך אצל זאב אמר לו אלך עמך הלילה ואלין, אמר לו הין, הלכו במערה שניהן ושכבו, שמע הכלב קול צעדת רגלי׳ של חיות, מיד הקיץ לזאב ואמר לו שמועת לסטין אני שומע, אמר לו צא אתה לגרשם, עמדו עליו להרגו, ברח והלך אצל הקוף וגרשו והלך אצל הכבש קבלו ושכב עמו, שמע שמועת רגלים, אמר הכלב לכבש שמועת לסטי׳ אני שומע, אמר לו צא אתה ויצא הכלב והיה נובח, אמרו הזאבים כבש לשם, הלכו ומצאוהו ואכלוהו, וברח הכלב מלון למלו׳ ולא מצא מנוחה כלל, מיד הלך לאדם הראשון קבלו ושכב עמו במלון, ובחצי הלילה אמר הכלב לאדם קול רגלים אני שומע, מיד עמד אדם ונטל הרומח והלך עם הכלב ורדפו לחיות עד שהבריחום מלפניהם וחזרו שניהם ביחד, אמר אדם לכלב בוא עמי לביתי והדור

היה יהושע בריא, הביאו לו סוס וחמור ופרד לרכוב ומתו כולם תחתיו, והביאו לו שור וסבל אותו, וכשראה כן נשקו בחוטמו ולפיכך אין לו שער. אמר לו מפני מה החול אוכל העכבר יותר מכל השרצים, אמ׳ לו בתחלה חוגול ועכבר חברי׳ היו, פעם אחת הלך העכבר והלשין לחחול להקב״ה, אמר לו רבונו של עולם אני וחתול נשתתפנו ואין לנו מה לאכול, אמ׳ לו אתה הלשנת את חבירך כדי שתאכלנו עתה הוא יאכל אותך ואתה תהיה לו מזונות, אמר לו רבינו של עולם ומה עשיתי, אמר לו אי שרץ טמא והלא למדת משמש וירח שהיו שוין בקומה ובתואר ועל שהלשינה הלבנה לשמש חסרתי ממאורה והוספתי לשמש, כן גם אתה הלשנת על חבירך שתאכלנו לפיכך הוא יאכל אותך, אמר לו רבונו של עולם אם כן נאבד אני וזרעי, אמר לו אני אשאיר לך פליט כמו שעשיתי לירח, מיד הלך העכבר ונשך החחול בראשו וקפץ החתול והשליך העכבר בארץ ונשכו ומת, באותה שעה נפל אימת חתול בעכבר ולפיכך יאכלנו. אמ׳ לו מפני מה ישתין החמור בהשתנת חבירו ומריח צואתו, אמר לו כשברא הקב״ה כל בריה אמר חמור לסוס ופרד [כל] בריה יש לה ריוח ואנו עמלין לדורי דורים ואין לנו ריוח, נתפלל לקונינו שיתן לנו ריוח ואם לאו נבטל לזרעינו, התפללו ולא נענו אבל אמ׳ להם כשיהיו מימי רגלי׳ שלכם נהרות וטוחני׳ בהם ריחים וריח צואתכם כריח בשמים אז אתן לכם שכרכם, ולכך הם מריחים ומשתינים. אמר לו ולמה יש

אמרו לה אנו נטביעך בים, אמרה להם הניחוני שלא
נבראתי אלא להחליש התינוקות כשהן משמנה ימים,
מיום שיולד אשלוט בו אם היה זכר, ואם נקבה מיום
ילדותה עד עשרים יום, וכששמעו דבריה הפצירו
לקחה(?), נשבעת להם בשם אל חי וקיים שכל זמן שאני
רואה אתכם או שמכם או תבניתכם בקמיע לא אשלוט
באותו התינוק, וקבלה על עצמה שימותו מבניה מאה
בכל יום, לפיכך בכל יום מתים מאה מן השדים, ולכך
אנו כותבים שמותם בקמיע של נערים קטנים ורואה
אותם וזוכרת השבועה ומתרפא הילד. לאחר ימים אמר
לו המלך יש לי בת אחת ומתעטשת בכל שעה אלף
עיטושים רפא אותה, אמ׳ לו שגרה לי בבקר עם סריסיה
וארפאנה, בבקר באה אליו עם סריסיה, כשראה אותה
התחיל לכעוס, אמרה לו למה הכעסת, אמר לה אביך
גזר [יג]לי שאעטוש אלף עטושים לפניו למחר ומחרתים
ואפחד שמא ימיתני, והמתין עלי שלשה ימים ולא ארע
מה אעשה, אמרה לו אל תדאג בזה אני אלך במקומך
ואעטוש לפניו אלף עטושים בשבילך ובשבילו, אמר לה
הואיל וכך הדבר שבי עמי שלשה ימים ואל תעטוש
בהם ויהיו מוכני׳ ליום השלישי, מיד כל שעה שבא לה
העיטוש היתה עומדת ברגליה ומחרבת(?) בין עיניה כאשר
אמר לה וסובלת עצמה וסוגרה את פיה מעט מעט
ונפסק ממנה העיטוש כלל, לאחר שלשה ימים לא יצא
מפיה עיטוש, ליום השלישי לקחה לאביה ואמר לה
לכי עטשי לאביך אלפים עטושים, באה לפניו ולא

בהם קלשיאות שחקתי מעט ושמתי בהם, מיד הלך ועשה לו וחלה, אמר לו רפאני כתב לו קמיע ונתרפא, אמר לו למה בקשת להורגני, אמר לו כך אמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע אקדים קטול למאן דבעי למקטלך, מיד חלה בנו הקטון אמ׳ לו המלך רפא לבני ואם לאו אהרוג אותך, מיד ישב וכתב לו קמיע בשם טהרה וכתב שם המלאכים הממוני׳ לרפואה בשמותם ותכניתם ודמותם וכנפיהם וידיהם ורגליהם, וכשראה נבוכד נאצר בקמיע אמר לו מה אלו, אמר לו המלאכים הממונים לרפואה סנ״וי, סנ״סנוי, סמ״נגלף, וכשברא הקב״ה אדם הראשון יחיד, אמר לא טוב היות האדם לבדו, ברא לו אשה מן האדמה כמוהו וקראה לילית, מיד התחילו מתגרין זה בזה, אמרה היא איני שוכבת למטה, והוא אומר איני שוכב למטה אלא למעלה שאת ראויה למטה ואני למעלה, אמרה לו שנינו שוין לפי ששנינו מאדמה ולא היו שומעי׳ זה לזה, כיון שראתה לילית, אמרה שם המפורש ופרחה באויר העולם, עמד אדם בתפלה לפני קונו ואמר, רבונו של עולם אשה שנתת לי ברחה ממני, מיד שגר הקב״ה שלשה מלאכים הללו אחריה להחזירה, אמר לו הקב״ה אם תרצה לחזור מוטב, ואם לאו תקבל על עצמה שימותו מבניה בכל יום מאה בנים, עזבו אותה והלכו אחריה והשיגוה בתוך הים במים עזים שעתידין המצריי׳ למות שם, וספרוה דבר יי׳ ולא רצתה לחזור,

עכביש יארוג כל השנה ולא ילבשנו, שוטה חסר מזיק את הבריות ואינו יודע יחודך וגבורתך ואין בו הנאה לעולם, אמר לו הקב"ה דוד מלעיג אתה על הבריות תבא שעה ותצטרך להם ותדע למה נבראו, וכשנחבא במערה מפני שאול המלך שלח הקב"ה עכביש וארגה על פי המערה וסגרה אותו, בא שאול וראה ארוג אמר בוראי לא נכנס אדם הנה שאם נכנס היה קורע הארוג לקרעים והלך ולא נכנס לשם, וכשיצא דוד וראה העכביש נשקה ואמר לה ברוך בוראיך וברוכה את, רבונו של עולם מי יעשה במעשיך וכגבורותיך שכל מעשיך נאים, ולפני אכיש עשה עצמו שוטה לפני אנשיו והיתה בת אכיש שוטה ומשוגעת, כיון שהביאוהו אליו, אמר להם מלעיגי' אתם אותי בשביל כתי שהיא שוטה הבאתם זה אלי או שמא חסר משוגעי' אני, מיד הניחוהו וברח והודה לאל על מעשיו, שכל מה שברא בעולם יש בו הנאה. ובזמן שמצא דוד לשאול שוכב בצהרי' והיה אבנר שוכב בפתח ראשו בפתח אחר ורגליו [..] בא ונכנס מבין רגליו, והיו רגליו זקופות ונטל צפחת המים וכשבא לצאת מבין רגליו ופשט אבנר רגליו וכסהו כם והיו' עליו כשני עמודים גדולים ובקש רחמים מיי' ואמ' אלי אלי למה עזבתני, באותה שעה עשה לו נס ושלח לו' צרעה ונשכה רגלי אבנר וזקפן ויצא דוד ושבח להקב"ה, ולא ראוי לבן אדם להלעיג במעשה האל. אמר נבוכד נאצר לבן סירא השור מפני מה אין לו שיער בחוטמו, אמר לו כשהיו ישראל ויהושע סובבין ליריחו להפילה

יכולה לעטוש אפי׳ פעם אחת, מיד עמד ונשקו, התחיל לשואלו שאלות, אמר לו למה נבראו עטושים, אמ׳ לו אלולי עטושים היה אדם נתרז בבגדיו וכשידע אדם שעטושין באין עליו ילך ויעשה צרכיו שלא יבא לידי בושה. וישב בבגדיו מטונפים. אמ׳ לו למה בכל גופו של אדם בכל גומא שתי שערות ובראשו בכל גומא שער אחת, אמר לו ברא הקב״ה בראש כל גומא שער אחת ואם ברא שנים בכל גומא שתי עיניו היו מחשיכות, וכך העולם אם היה יורד שני טיפין במטר בגומא אח׳ נחרב העולם והיה יותר מהמבול, ובמקום שברא הקב״ה נגע ברא אצלו רפואתו, אמר לו אשריך בני שגילה לך הקב״ה כל כך. אמר לו מפני מה נבראו יתושין בעולם שאינן מתקיימין בעולם אלא יום אחד בלבד ויאבדו ויבראו אחרי׳, אמר לו בזכות יתוש אחד שעתיד ליפרע מן טיטוס הרשע והנשארים לחיות בהם בני העורבים כשיצאו מן הבצי׳ יצאו לבינם ויברחו אבותיהם ויניחום ויקראו אליו, שנאמר לבני עורב אשר יקראו, ויביא להם יתושים בפיהם ויאכלו ויחיו בהם שלשה ימים, ולאחר שלשה ימי׳ ישחירו ויחזרו אבותית׳ להם והקב״ה מקדים רפואה למכה. אמר לו מפני מה הקב״ה ברא בעולמו צירעין ועכביש שמפסידין ואין בהן הנאה, אמר לו פעם אחת היה דוד מלך ישראל ע״ה יושב בגנו וראה צירעה אוכלת עכביש ובא שוטה ובידו עץ והיה מגרשם, אמר דוד לפני הקב״ה רבונו של עולם מה הנאה באלו שבראם בעולמך צירעה אוכלת דבש ומשחתת ואין בה הנאה,

ראוי לי שאמלוך על ישראל שאיני מזרע דוד, אמר ליה יואש בן שבע שנים מלך, אמר לו הוא היה מזרע המלוכה, אמר לו הואיל ולא תרצה שב עמי במלכותי שאני רוצה לשאלך כל דבר שיש בלבי שאני רואה בעולם ואיני יודע, אמר לו אדוני כל מה שאתה רוצה שאל ואני אפרש לך כל מה שתאמר, אז שאלו שתים ועשרים שאלות וחזר לו שאלתו, ואלו הן. בתחלה אמר לו כעד הארנבת איך גולחת ראשה, אמר לו בנסב סיד, אמר לו ומה טיבו, אמר לו תגלחת מגלחת השער, אמר לו ומה שמו, אמר לו תגלחת נסב סיד והוא סיד בורניך, וזה הדבר כימי אמך ברא אותו שלמה מלבו בחכמתו, כשבאה אמך מלכת שבא אל שלמה והביאה לו דורון לראות חכמתו ישרה בעיניו ובקש לשכב עמה, ומצאה כולה שער והביא סיד וזרניך וברר הסיד ביד רתלא ושחק הזרניך וערבם במים ונעשה נס בסיד תגלחת ומשחה ורחצה ונשר שערה. ובא עליה באותה שעה, אמר לו לא האמנתי לדברי׳ עד שראיתים בעיני, אמר לו מאין תדע, אמר לו נביא אני והקב״ה מגלה לי כל סתום, אמ׳ לו אם כן אמת מה שאמרת לי ספר אילנות שבגני, אמר ליה שלשים מיני אילנות היו בגנך, עשרה מהם נאכלין בכל שהם ואלו הן, תפוחים, תאנים, שקמים, אתרוגין, ענבים, ספרגלים, אגסים, בטני׳, פלפלין, ולימוניא, הוא לשון ישמעאל שעושי׳ מלוחין, ועשרה מהם נאכלין מה שבפני׳ ומה שבחוץ נשלכין ואלו הן רמונים, אגוזים, שקדים, פסתקין, סנובדין,

נאצר אליו התחילו שואלין אותו, אמרו לו מהו אוי ונהי, אמר להם כששמעתם עלי הרי לכם אוי ועתה אם אהרוג אתכם הרי לכם נהי, אמרו לו פרש לנו בטוב מהו נהי ומהו ווי [אמר] שני ווין בו ופירושן כשילך אדם ויגע בכלב ויחזיק באזנו ווי לו בודאי, ועד שלא ינצל מנחש אם יבא עליו אריה אז הרי אוי ונהי, כשמעם פחדו והעבירו הדברי' ואמרו אין אנו יודעים מה תאמר הראינו ווי ונהי בעינינו, מיד הלך ונטל קרסטל שהיה לו שני פיות והלך ותפש שלשה נחשים ושלשה עקרבי' ושם העקרבים בפי התחתון והנחשים בפי העליון ופתם הקרסטל ובא לפני המלך, ואמרו לו חכמיו מה יש בקרסטל, אמ' להם ראו, מיד שם אחד מהן ידו בקרסטל בפי הראשון ומשש נחשים אמר ווי מה זה, שם ידו בפי התחתון והכהו עקרב אמר ווי ונהי, אמר להם בן סירא הרי ידעתם ווי ונהי וראיתם אותו, בראותם כן מיד פחדו וזעו ורעדו ונפלו על פניהם, אמר להם המלך התניתם עמי שאם לא ידע ווי ונהי תהרגוהו הרי ידע ווי ונהי המשפט אשר שפטתם עליו שיהרג עתה חייבי' אתם בהריגה, אמרו לו יעשה המלך לעבדיו מה שירצה, מיד מסרם לבן סירא אמר להם והלא [לא אמרתי לכם כלום] אתם הבאתם אותי [אלא] בשביל ווי ונהי, מיד נטלם וזרקם בגוב אריות ומתו בא[י?] ווי ונהי, אז נטל המלך לבן סירא והושיבו בכסא זהב וקבע כתר בראשו, אמר לו המלך אני אמליכך שאתה ראוי למלכות, אמר לו אדוני איני רוצה שאני קטן ולא

אם רוצה להשפיל אדם קודם יעלהו ואחר כך ישפילהו שנאמר אם תגביה כנשר, מיד אמ' לו אם תהיה לי חתן ותקח את בתי לאשה אמליכך במקומי, אמר לו אני בן אדם ואיני יכול לישא בהמה שנאמ' אשר בשר חמורים בשרם וגו', כששמע המלך שהיה מקלל ומחרף ומגדף לאומות העולם חרה לו מאד, אמר לחכמיו הגידו לי דבר שנאכילהו לו בסתר וימות, אמרו לו אין אנו יודעין, מיד הרגן ואמר לבן סירא אשאלך דבר והודיעני ואתן משקל ראם כסף וזהב עד לאין חקר, יש לי אהוב ואני שונאו והוא אוהבני וארצה להרגו בדבר שאינו יודע בו במאכל יאכלהו וימות, מיד הבין בן סירא שהוא רוצה להרגו אמר לו אמשול לך משל, היה סוס נאה לנמרוד עד לאין די, אמרו לו הסוסים תן לנו ראשך לחתכו ונתן לך ביה מלא הבן ושעורים, ידע הסוס מה הדבר שהן מבקשין לעשות לו שהיה פקח, אמר להם שוטים אם אתן את ראשי לכם לחותכה מי יאכל התבן והשעורים, כך אתה מבקש להרגני ואם תהרגני מי יטול משקל ראם כסף וזהב ומי יאכלם, אמר לו חי כמוש לא אהרגך, אמר לו אני מספר לך, אמר לו תן לו עשרה ימים ויאכל חלמוני ביצים בלא מלח וימות, אמר המלך בלבו שקר ידבר, הביא אדם והאכילהו ומת, אמר לו המלך אכול לפני כך ואניחך, אמ' לו כל מה שתעשה בידך איני יכול לאוכלו, אעשה אני ואוכלם, מה עשה שם מלח בסתר והיה אוכל חדש ימים, אמר לו למה שקרתני, אמר ליה עשיתי

מורליו, קטפיליך, נונזרין, קרומין[...], ושמן בלשון ערב גוז, לוז, פסתק, בנדוק, שהבלוט, דומן, צנובר, בלוט, עשרי מהם נאכלין מה שבחוץ ואלו הן תמרי׳, ויתי׳, חרובי׳, פירסקין, עוזרדין, שזופין, אחוכין, גרגדניו׳, חרוזתי׳, עלוסים, אמ׳ לו ומי נטעם, אמ׳ לו אדם הראשון לקחם מגן עדן ולא יצא עד שלקחם משם ברשות הקב״ה, גם לקח עמהם כל מיני בשמים ומיני רפואת אחרי׳ שלשי׳ מינים, אמר לו ראית אותם בנני או הגד לך, אמר לו סתום עיני אם תרצה וצא עם חיילותיך ועשה לך גדודים, ואגיד לך באי זה גדוד אתה, ועשה כן סתם עיניו ושם איש נאמן עמו, עבר גדוד ברעש ובקולות עד שהיתה הארץ מרעשת, אמר לו אותו נאמן שעמו המלך בזה הגדוד הוא אמר לו לאו, עבר גדוד אחר ברוב קולות ובו פרשים מרצין מכל צדדין, אמר האיש הנאמן המלך בזה הגדוד, אמ׳ לו לאו, עבר גדוד שלישי בהלולי׳ ובכל מיני זמר, אמר לו יש כאן, אמר לו לאו, עבר גדוד רביעי בשתיקה ואפי׳ קול רגלי סוסים לא נשמעו אלא דממה דקה, אמר לו יש כאן, אמר לו הין, אמר לו המלך הודיענו מאין תדע זה סוד גדול, אמר לו אתה נתגיאת במלכותך כל כך ורמיז עצמך להקב״ה שנאמר והנה יי׳ עובר בקול דממה דקה שם נראה מלך מלכי המלכים יושב על כסא רם ונשא, אמר לו תשויני לאלהיך, אמר לו אינך שוה לו אבל מגאותך ורוב זדונך דמית למלכו׳ הקב״ה ולכך יש עליך חרונו, אמ׳ לו ואם חרונו עלי איך נשאני וגדלני בעולם ומסר הכל תחת ידי, אמ׳ לו הקב״ה

בו מים ושאבם החמה. אמר לו אמור נון, אמר לו,
נעצור עצמך מאשה רעה ושולטת עליך בלשונה, כי
אשה רעה ככלבים מבולבלות ועליה דלתים
סגורים והיא רבים [כנית?] תתן בפיה במענה (?), אמר לו
אמור סמ"ך, אמר [לו],
סופר [ו]מלמד ישא בתולה ואל ישא בעולה, כי מימי
הבתולה יהיו לך לבדך, ומימי הבעולה כבר
שאבם זר בלעדיך, אמר לו אמור ע"ן, אמר [לו],
עיניך העלם מאשה אלמנה ואל תחמוד יפיה בלבבך,
כי בניה בני זנונים, אמר לו אמור פ"א, אמר [לו],
פניך כבוש מחבירים רעים, אל תלך בדרך אתם מנע
רגלך מהם פן תלכד במצודתם, אמר לו אמור
צד"י, אמר [לו],
צפון בני ממונך בחייך וטמנהו, וליורשיך עד יום מותך
אל תתנהו, אמר לו אמור קו"ף, אמר [לו],
קנה לך ממון ואשה טובה יראת השם, והרבה לך
בנים ואפי' הם מאה, אמר לו אמור רי"ש, אמר [לו],
רחוק משכן רע ואל תמנה בחברתם, כי רגליהם לרע
ירוצו וימהרו לשפך דם, וכמו כן רחם [על] שכניך ואפילו
הם רעים, הן להם ממאכלך, כי בעת עמדך לדין יעידו
עליך, אמר לו אמור שי"ן, אמר [לו],
שמע אדוני אל אמרי והט אזנך אל דברי. שב לך
אדוני מעשות מריבה עם שכניך, ואם ראית בחביריך
דבר רע אל תוציא דבתו על לשונך, אמר לו אמור
תא"ו, אמר [לו],

מתנחם, שכך אמרו חז"ל אשרי מי שבניו זכרים ואוי לאבי הנקבות, לפיכך אני אמרתי לך, ועוד בשעה שהבת יוצאת ממעי אמה לאויר העולם שמים וארץ וכוכבי' ומזלות וכל מה שנברא בעולם מתאבלים עליה, וכשיצא הבן לאויר העולם כל העולם שמחים, ואם נולד, בת לאדם ואתה שואל מה ילדה אשת פלוני, הוא משיבך בשפה רפה ובכובד ראש ועיניו כלפי מטה בת ילדה, ואם זכר הוא משיבך בצחצחות בן ילדה בלשון יפה ובמיטב הגיון ועיניו כלפי מעלה, אמ' לו אמור ט"ח, אמר לו,

טמונת שוא בת לאביה מפחדה לא יישן בלילה, [מפני מה לא יישן...], אמר לו אמור יו"ד, אמר [לו], יישן, לא יישן שומר קטנה שמא תתפתה בנערותיה או תאנס, בגרה [illegible] לא תזנה, אמ' לו כל מה שאמרת אמת אמרת, שאין אדם מצטער על הבת אלא כשהיא עומדת בבית, אמר לו אמור כ"ף, אמר לו,

כשתנשא הבת אחה מצטער עליה ביותר שמא יהיו לה בנים שמא לא יהיו לה, וכשתזקין שמא לא תעשה כשפים, אמר לו אמור למ"ד, אמר [לו],

לא תישן בנערותך, ובזקנותך לא תשא אשה זקנה, שאשה זקנה מתשת כחך אע"פ שאתה בחור, ואשה בתולה מוספת לך כח וגבורה, אמר לו אמור מ"ם, אמר לו,

מימי אשה בתולה מתוקים ומוסיפין כח, וכימי אשה זקנה מרים כלענה ומתישים כח כבור שהיה

ב

חשבו חטים של סאה זו ותמצאו בו כך וכך גרגרים בחשבון, עד שיצא שמו בכל העולם, עד ששמע נבוכד נאצר מלך בבל חכמתו, וממי שמע מחכמיו, וכששמעו חכמיו חכמתו אמרו אוי לנו ווי לנו שעכשו יאבדנו נבוכד נאצר, אלא נלשינהו למלך וישלח אחריו ונשאלהו דבר קשה מדעתינו שלא מדעתו, ואם לא ישיב לנו תשובה ונהרגהו, וכן עשו הגידו למלך ושלח אחריו, אמ' להם ומה אתם רוצים לשואלו, ואמרו לו מה הוא אוי ונהי אם ידע מוטב ואם לאו נהרגהו, הלכו אחריו אלף רוכבי סוסים כולם מקוטעי אצבע ועוקרי אילנות, אמרו כולם פה אחד למלך, אדוננו אם תרצה לשגרנו בכל העולם נלך ואל תשלחנו לאחד מחכמי ישראל, שלא יעשנו כמו שעשה אלישע לגדודי ארם, כתב להם את חית השדה נתתי לו לעבדו כאשר יאמר לכם אתם לכו אמרו לו סימן זה שהבטיחני אלהיו ויבא עמכם, וכתב להם באגרת, כשבאו אליו והראוהו האגרת, אמר להם בן סירא, לא שיגר אתכם בשבילי אלא בשביל ארנבת אחד שיש לי, מיד נטל ארנבת וכתב על ראשה הרי זו מחית השדה ויעבוד לך, אמר היאך שער זה מגולח כקלף, אמ' אין זה כברזל או כדבר אחר אני רואה בשרו בתוכו וקלף לא יתכן שיהיה בשרו בתוכו, ולא היה יודע איך הוא עשוי, מיד שיגר אחריו גדוד אחר ושלח לו בכתב אם לא תרצה שתבא בכבודי בוא לכבוד הארנבת שלך, מיד נתרכך ונתרצה בדבר והלך אצלו, וכשבא אליו אז היה בן שבע שנים, מיד נקבצו כל חכמיו של נבוכד

תקנה לך והובים וכל ממון, ואל תגיד לאשתך אנה הוא טמון, ואפילו היא טובה.

אמר לו המלמד עליך נשתנו סדרי בראשית, אמ׳ לו אין כל חדש תחת השמש שהרי ירמיהו כך לימד לברוך בן נריה ולא נשתנו סדרי בראשית, שאמר לו אמור אלף, והוא אומר איכה ישבה בדד העיר, ואמר לו אמור בית, ואמר בכה תבכה בלילה, וכן כלה אלפא ביתא שיש במגלת איכה. ואמרו עליו על בן סירא שלמד ספר ויקרא ביום אחד, ואמר לו המלמד עליך נשתנו סדרי בראשית, אמר לו בן סירא אין כל חדש תחת השמש, שהרי ירמיהו למדו, ועוד כתיב ובניהו בן יהוידע בן איש חי, חי כתיב וקרינן חיל, וכי כל העולם מתים והוא חי, אלא שהיה חי בתורה שלמד ספר תורת כהנים ביום אחד.

ואמרו עליו על בן סירא שאותה שנה למד ספר תורה כלה, לשנה שנית למד מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות, לשנה שלישית למד דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, לשנה רביעית למד קלות וחמורות הקופות וגימטריאות, לשנה חמישית למד שיחת דקלי׳ שיחת מלאכי השרת שיחת שדי׳ ומשלות שועלים, לשנה ששית למד ספרא וספרי ותאנא דבי אליהו, לשנה שביעית לא הניח דבר גדול ולא קטון שלא למד.

בוא וראה כמה היתה חכמתו של בן סירא, שהיו מביאין לו סאה של חטים, והיה אומר להם,

נעשה באונס, אמרה לו תומהת אני ממך איך תדע
דברים הללו, אמר לה אל תתמהי ממני שאין כל חדש
תחת השמש, והרי ירמיהו אבי כך עשה בשעה שהיתה
אמו כורעת לילד פתח פיו וקרא אבי ממעי אמו, ואמר
לא אצא עד שתאמרו לי שמי, פתח פיו אביו ואמר צא
ויקרא שמך אברהם, אמר לא כן שמי, אמר לו יקרא
שמך יצחק יעקב וכן כל השבטים וכל אנשי הדור ההו׳ ואמר
לא כן שמי, עד שנזדמן שם אליהו ז״ל ואמ׳ יקרא שמך
ירמיה, שבימיך יקים הקב״ה אויב שירים ידו על ירושלים,
[אמר לו כן שמי] ואתה שאמרת [לי שמי] יקרא שמי על שמך
יהא לי משמך יהו ויקרא שמי ירמיהו, מיד יצא בדיבור אף אני
יצאתי בדיבור, מה הוא יצא בנבואה ממעי אמו שנאמר
בטרם אצרך בבטן ידעתיך וכו׳, אף אני יצאתי בנבואה,
מהו יצא בשמו ממעי אמו אף אני יצאתי בשמי ממעי
אמי, מה הוא עשה ספר באלפא ביתא אף אני אעשה
ספר באלפא ביתא, ועכשו אל תתמהי מדברי, אמרה לו
בני אל תדבר שלא ישלוט בך עין הרע, אמר לה אין עין
הרע רשאה לשלטאה בי, ועתה אל תרכי [תאריכי] עלי שאני
עושה מה שעשה אבי, ועלי נאמר רחילא בתר רחילא
אזלא וברא בתר עובדיה דאבותי, אמר׳ לו בני מפני מה
אתה מונע אותי מדיבור, אמר לה מפני שאת יודעת
שאני רעב ואינך נותנת לי לאכול בלום, אמרה לך
והרי לך דדים אכול מאכלך ושתה משתך, אמר לה
אין לי חפץ בדדיך אלא לכי וברי [ומרידי] קמח בתרנגולא
ולושי לחם נקי ובשר שמן ויין ישן ותאכלי עמי ביחד,

דרך באר שבע שלא תזוז מכאן עד שתעשה כמונו, אמר להם הניחו לי ואשבע לכם שלא אגלה דבר זה לעולם, אמרו לו והלא צדקיהו ראה לנבוכד נצאר אוכל ארנבת חיה, ונשבע לו בגזירת השם שלא יגלה עליו ובטל שבועתו, וכן תעשה גם אתה, ועתה אם תעשה כמונו הרי טוב ואם לאו נעשה בך מעשה סדום כשם שעשו אבותינו בע"ז שלהם, ואם בע"ז היו עושין כך, אנו בך על אחת כמה וכמה, מיד עשה כן מרוב הפחד והיראה מהם, וכמו שיצא משם התחיל לקלל יומו שנאמר ארור היום אשר יולדתי בו, ויצא ונתענה על דבר זה רמ"ח תעניות כנגד כל איברים שבאדם, ושמורה היתה טיפה של אותו צדיק עד שבאת בתו של אותו צדיק לבית המרחץ ונכנסה בקוכתה, ולשבעה חדשים ילדה בן בשינים ובדיבור, וכיון שילדה היתה מתביישת מבני אדם שהיו אומרים מזנות ילדה, ופתח פיו הנער ואמר לאמו, על מה את מתביישת מבני אדם כי בן סירא אני, אמרה לו סירא זה מי הוא, אמר לה ירמיהו ולמה נקרא סירא שהוא שר על כל השרי' והוא עתיד ליתן שם לכל שר ומלך, וכשתחשוב סירא וירמיהו בגימטריא שוין, אמרה לו בני אם כן היה לך לומר בן ירמיהו אני, אמר לה וכן הייתי רוצה לומר אלא שנגאי הדבר לומר ירמיהו בא על בתו, אמרה לו בני והא כתיב מה שהיה הוא שיהיה ומי ראה בת יולדת מאביה, אמר לה אמי אין כל חדש תחת השמש, מה לוט צדיק גמור אף אבי צדיק גמור מה ללוט נעשה באונס אף לאבי

גלה סודך לאחד מני אלף ואם רבי׳ דורשי שלומך,
חזר ואמר לו, לך גליתי סודי לא לאחר, אמר לו
יעצני ממה שאומר לך, כי אני רוצה לגרש את אשתי
בשביל שיש בחצרי אשה יפה ביותר, אמר לו אמור
דל״ת, אמר לו,

דל בשרך מאשת חן כנגד שלהבת של נחלה, אמ׳ לו ומה
אעשה שכל שעה ושעה שאני נכנס לביתי
היא משתטחת לפני ואני נותן בה עיני שישרה בעיני,
אמר לו אמור ה״א, אמר לו,

העלם עינך מאשת חן פן תלכד במצודתה, אמר לו
המלמד בני באי זה מצודה אלכד, אם... בשביל
כשפים שתעשה לי אני יודע שלא תעשה לי כשפים
מעולם, מפני שבעלה הראשון זלדקן ואני עבדקן, אמר
לו אמור וא״ו, אמר ליה,

ווי למי שהולך אחר עיניו וידע כי בני ונונים המה
ואין לו כלום בהם; אמר לו אמור ז״ן, אמר לו,

זלדקן ועבדקן אל תהי [תליתג] מהם כי לא תדע מה נגזר עליך,
אמ׳ לו איני רוצה ליטול עצתך לפי שאני מחשב
לישא אותה. ויש לה [לי] שבע בנות ולי [ולה] אחת ויהיו בביתי
ויכלכלו אותי בכבוד, אמר לו אמור ח״ת, [לאמר לו],

חביבין לכל אדם הזכרים ואוי לאבי הנקבות, אמר
לו והלא שבע בנות יש לי וטוות ועושות כל
מלאכת ביתי והן בביתי כזית רענן וכגנה יפה, והיאך
אתה אומר לי אוי לאבי הנקבות, ואם אין נקבות וזכרים
מהיכן באים, אמ׳ לו בן סירא עני תנחומין של הכל אתה

אמרה לו ומהיכן אקנה דברים אלו, אמר לה עשי בגדים ומכרי ויתקיים בך הפסוק סדין עשתה ותמכור, ואם את מפרנסת אותי תתקיים בך הפסוק רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה, התחילה לעשות בגדים ומוכרת, ומביאה לו לחם ובשר שמן ויין ישן וכלכלתו שנה אחת, ולאחר השנה אמ׳ לה הוליכיני לבית הכנסת, והוליכה אותו לבית מלמד אחד שהיו לו שבע בנות, וישב בצדו ואמר לו רבי למדני תורה, אמר לו עדין אין אתה בר לימוד כי קטון אתה, ואמרו חז״ל בן חמש שנים למקרא, אמ׳ לו בן סירא ולא למדת היום קצר והמלאכה מרובה, ואתה אומר לי שב ולא תלמוד עדין כי קטון אתה, ואני רואה בבית הקברות קטנים ממני מתים, ומי יודע מה יהיה אם אחיה ואם אמות, אמר לו המלמד מפני מה אתה מורני, ואמרו חז״ל כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, אמר לו עד כאן אינך רבי ועד כאן לא למדתי ממך כלום, אמר לו המלמד לבן סירא אמור אל״ף, השיב לו ואמר,

אל תתן דאגה בלבך כי רבים הרגה הדאגה, מיד נבהל המלמד ואמר, אין לי דאגה בעולם אלא בשביל אשתי שהיא מכוערת, אמר לו אמור בי״ת, אמר לו,

בתואר אשה יפה רבים הושחתו ועצומי׳ כל הרוגיה, אמר לו בשביל שגליתי לך סודי ואמרתי לך שאשתי מכוערת, אתה אומר לי כך, שמא הרע לך שאמרתי לך סודי, אמר לו אמור גימ״ל, אמר לו,

גדולות עד אין חקר למה נאמ׳ ונפלאות עד אין מספר, ואם נאמר ונפלאות עד אין מספר, למה נאמר עושה גדולות עד אין חקר, כיצד פירשו חז״ל עושה גדולות עד אין חקר כנגד כל יצירות שבעולם, ונפלא׳ עד אין מספר כנגד שלשה שנולדו בלא שכיבת הורתן עם אדם, ואלו הן בן סירא ורב פפא ורבי זירא, וכלם צדיקים גמורים היו וחכמים גדולים בתורה, ואמרו עליהם על רבי זירא ועל רב פפא שמימיהם לא שחו שיחת חולין, ולא ישנו בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא קידמן אדם לבית המדרש, ולא מצאן אדם יושבין ושותקין אלא יושבין ושונין, ולא בטלו מקדוש היום. ולא כנו שם רע לחביריהם, ולא נתכבדו בקלון חביריהם, ולא עלתה קללת חביריהם על מטתם, ולא נסתכלו בצלם דמות רשע, ולא קבלו מתנות, ותרנין היו לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. והיאך ילדתן אמן בלא בעל, אמרו פעם אח׳ הלכו לבית המרחץ ונכנס לה בקובתן זרע מישראל ונתעברו וילדו מהם ולא היו יודעים מי היה אביהם, אבל בן סירא נודע לו מי היה אביו והיאך ילדתו אמו בלא בעילת בעל. אמרו עליה כי בת ירמיהו היתה, פעם אחת הלך ירמיהו לבית המרחץ ומצא שם רשעים משבט אפרים, וראה את כלם מוציאין שכבת זרע לבטלה, לפי שכל שבט אפרים באותו הדור רשעים היו, שכן כתוב בו ויעש הרע בעיני יי׳, וכיון שראה אותם התחיל להוכיחם, מיד קמו עליו ואמרו, מפני מה הוכחתנו חי

מעצתם ונולל את לבו ומעשיו ליוצרו שהוא גדול העצה ורב העליליה, וכך אמר שלמה גול אל יי׳ מעשיך ויכונו מחשבותיך, ועוד אמ׳ דוד עליו השלום, יי׳ יודע מחשבו׳ אדם כי המה הבל, והיינו דאמר בן סירא, שיתין מליכין יהון לך ומליכות נפשך לא תשבוק, ופירוש מליכין יועצין כמו להן מלכא מלכי ישפר עלך, ותרגום לכה איעצך אמלכינך.

ת תתיהב לך יד כי הות שביעא, ולא דהות כפינא ושביעא.

לעולם ישים אדם את נפשו כאלו כל מעדני עולם אצלו ואל יצטרך לבריות ויראה את נפשו לפני אוהביו ואויביו כמראה עשיר נפש, שכן אמר שלמה עליו השלום, יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב, ואם ירויח לו המקום לאחר כך אל יראה את עצמו כרעב ששבע אלא כל ימותיו שמח שמא יבזוהו בני עולמו ויאמרו עליו דברים שאינם הגונים, וכן יאמרו הגיים במשליהם, לא פקיר אפקר מן גני לא ישבע, ופירוש זה המשל ערבי, אין בכל העולם עני שיהיה עני מרודלל כמו עשיר גדול ואינו שבע מעושר, והיינו דאמר בן סירא, תתיהב לך יד כי הות שביעאה ולא דהות כפינאה.

אלפא ביתא אחרת לבן סירא·

כתיב עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר, בא וראה כמה גדולים מעשיו של הקב״ה, אם נאמ׳ עושה

נעורים ובריח קדמונים, שנאמ׳ זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך וגו׳, וצריך שלא יעציבו על דבר ושירויח לו אם היה מצטרך לו ואל יצריכו לאחרים, ושיהא לו נאמן רוח ומכסה דבריו ופשעיו, שכן אמר שלמה ע״ה, מכסה פשע מבקש אהבה ושונה בדבר מפריד אלוף, ולא עוד אלא ששומר לבניו אהבת אביהם לאחר שנפטר, וכן מצינו שכל המכבד את הבני׳ לאחר פטירת אביהם ויזכור אהבתו שנקדמה עמו [ו]יטב בעיני אנשי הזמן מאד, והוא פליאה בעיניהם מרוב שכרו(?) אשר יזכור לאוהביו, ויותר שיש דברי׳ הרבה כדאמר בן סירא, רחימא קדמאה, וכן היה׳ אהבה נקדמ׳ לשניה מתאחרת, ואם היתה מוחזקת בלב שוה יותר ממשקלי זהב וכסף, ואין חטא גדול יותר מהפרת ברית נעורים ואהבת קדמונים, וכופר בהם במתהפך לשונא, וכך אמר איוב תתהפך לאכזר לי בעוצם ידך תשטמני, והיינו דאמר בן סירא, רחימא קדמאה לית את כפר ביה.

ש שיתין מליכין יהון לך, ומליכות נפשך לא תשבוק.

לעולם כשירצה האדם לעשות דבר ויהיה לו יועצים הרבה לעשות דבר, ויהיה לו יועצים הרבה שיגלו על סודו, אל יבזה עצתם ואל ירחיקנה, שהרי כן אמר שלמה עליו השלום, לב יודע מרת נפשו, ואף על פי שהוא יודע עצתו לטובה, צריך לו שישקול דבריו עם דבריה׳ ויראה את דבריו ומכריע את כולם ועושה עצתו ומרחיק

זה, אם האדם עושה מלאכתו או סחורתו במקומו האל
יניח לו ואוכל שמן ובריא, ואף על פי שהוא עמל
וינע בה שוקט יהיה לאחר כך, וזה שאמ׳ דוד המלך ע״ה
יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, ורחיקא אכל
למאריה ואף על פי שהוא משוטט ועושה סחורות יפות
מאכלו מהם במר נפש, והולך ברוחק גם ביום ובלילה
שינה בעיניו אינו רואה, ומתירא מיושבי׳ על הדרכים
ומלסטים הלוקחי׳ יניעו ועמלו, ולא עוד אלא שמבקשים
את נפשו וגם קבורה לא היתה לו, וזהו שאמר שלמה
ע״ה טוב מלא כף נחת ממלוא חפנים עמל, לפיכך
צריך האדם להקדים כל מלאכה או סחורה שתהיה
בביתו ובארצו, והקב״ה ירויח לו ויפסיק שכרו ויצליח
במעשיו, אם בתמים ובאמת הוא עושה מעשיו, והיינו
דאמ׳ בן סירא, קריבא סחורתא אכלתיה מאריה, ורחיקא
אכל[ה] למאריה.

ר רחימא קדמאה לית את כפר ביה.

לעולם אל ישכח אדם אהבה הנקדמת בין אדם לחבירו,
וצריך שיהיה לו בלבו ואל יצריכו לאחרים, שהרי כן
מצינו בדוד מלך ישראל עם יהונתן בן שאול שאהבת
נפשו אהבו ולא עוד אלא שכרת עמו ברית והשביע
שלא ינית אהבתו, שנאמר ויכרות יהונתן את דוד ברית,
וכן עשה דוד עם בניו לאחר שנפטר יהונתן, שנאמר
ויחמול דוד על מפיבשת בן יהונתן בן שאול על שבועת
יי׳ אשר היה בינותם, והקב״ה זכר לישראל אהבת

ועשיר, ולעולם יהא אדם נאמן במשאו ומתנו ואל יתחבר עם מי שאינו הגון לו, שהרי פירש הכתוב דבר זה ואמר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, שכן מצינו באלישע ששימש לאליהו ויצק מים על ידיו נעשה כמותו, ואל יתחבר עם אדם שהוא רשע שמביאו לידי חשד, כמו שאמר שלמה עליו השלום ורועה כסילים ירוע, כמו שמצינו ביהושפט שהתחבר ליהורם בן אחאב מלך ישראל והלך עמו אל רמות גלעד למלחמה, אמר לו הנביא ע"ה הלרשע תעזור ושונא יי' תאהב ולכן עליך קצף מלפני יי', ולפיכך יבקש אדם ריע טוב ונאמן ויתחבר אליו ואל יתחבר לרשעים שכן מצינו שאמ' דוד ע"ה אל תתחר במרעים כי כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולו. ומעשה היה באדם אחד שנשתתף עם עם הארץ והלכו שניהם לסחורה למדינת הים, בשהיו מהלכי' בדרך נשא עיניו וראה לאותו עם הארץ בקמיצה בעין רעה, והיינו דאמ' בן סירא, צריך את למיסב ולמיתן, יהא חולקך עם בר טביין.

ק קריבא סחורתא אכלתיה מאריה, ורחיקא אכל(ה) [ן]מאריה.

לעולם יתן אדם צרכי חייתו וסחורתו בארצו ואל יהיו עיניו משוטטות בקצה הארץ ללכת, ואל יהרהר בלבו שאם לא ירחיק מנותו לא יזדמן לו כלום, שהרי שלמה אמר במשליו, ועיני כסיל בקצה הארץ, וזהו שאמר בן סירא קריבא סחורתא אכלתיה מאריה. ופי' של דבר

עם זה אנשי ביתו יפרוש שולחנו וימנע המחלוקת מתוך ביתו, שאפילו עובד ע"ז ואין בביתו מחלוקת טוב לו, ואם הוא מתעסק ביראת האל על אחת כמה וכמה שיהיה טוב לו, שנאמר אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט, שנאמר אז נדברו יראי יי' איש אל רעהו ויקשב יי' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו, ומנין שאפילו עובד ע"ז שטוב לו שנאמ' חבור עצבים אפרים הנח לו וכתיב בתריה חלק לבם עתה יאשמו, והיאך ימנע אדם מחלוקת מתוך ביתו, יפרוש שולחנו מהרה ויסתלק המריבה, שכן מצינו כאישבושת בן שאול כיון שהיה מחלוקת בביתו שמריבין זה עם זה היה ציבא נערו פורש שולחנו ומיד היתה נפסק המריבה, ואם היה רואה שעדין מריבין מוסיף להם יין כדי לשמחם, שנאמ' ויין ישמח לבב אנוש, ובשביל שהיה ציבא מבטל המחלוקת מבית ארוניו זכה לבנים ולבנות ולעבדים ולשפחות ואף לנכסים רבים וזכה לירש בית ארוניו, ולפיכך כשיראה אדם מריבה בביתו יפרוש שולחנו ויפסיק המריבה מביתו, והיינו דאמר בין סירא, פתור פתורא פריש מחלוקת [י"נ] נסתלקה.

צ צריך את למיסב ולמיתן, יהא חולקך עם בר טביין.

לעולם כשתרצה לישא וליתן השתדל עם אדם שהשעה משחקת לו, ואם אין אתה מוצא אדם שהשעה משחקת לו השתדל עם אד' עני וצדיק ולא תשתתף עם עם הארץ

צדיק גמור אלא טוב בן צדיק, לפיכך אם תתערב מעשיר גדול לא תוכל עמו, שאין אתה רשאי לכוף אותו מרוב עשרו, ואם תתערב מעני הרבה שלא יש לו מאומה מה יתן לך, שאינו לא בין החיים ולא בין המתים.
מעשה באדם אחד שרצה להתערב ממונו בכולם, בא אליו אדם טוב ועשיר גדול, אמ׳ לו תתערב בי, אמ׳ לו כן ועשה וערב בו, לימי׳ כיון שבא הזמן אמר לו תן שערבתי ממך, אמ׳ לו בא למחר, הלך אליו למחר ולא נתן לו כלום, אמר לו בא אצלי לשבוע אחרת ואתן לך ממונך, וכן עשה הלך אליו ולא נתן לו כלום עד שהלך אליו מחדש לחדש ומשבוע לשבוע ומיום ליום, בין כך השכים לפתחו יותר ממאה פעמים ולא נתן לו כלום עד שאמר לו, והלא אמר הכתוב אל תאמר לרעך לך ושוב ולמחר אתן ויש אתך, אמר לו מתלמידים אתה מיד נתן לו ממונו והלך לו, לשנה אחרת אמר אתערב מעני ואראה מה יהיה אחרית הדבר וכן עשה, כיון שבא הזמן הלך אליו ואמר לו אין לי מאומה ליתן לך, השכים לשבוע אחרת אמר אין לי מאומה ליתן לך, וכן כל יום ויום עד שהלך אליו יותר מאלף פעמים ולא נתן לו כלום, עד שאמר אין ערבות טובה לעולם לא מעשיר ולא מעני, והיינו דאמר בן סירא, ערבא טבא מאה צפרין, ובישא אלף אלפין.

פ פתור פתורא פריש מחלוקת.

לעולם ימנע אדם מביתו מחלוקת, כשיראה שמריבין זה

שיהיה בארץ והוא צדיק גמור אין הקב״ה מביא רעה לעולם, שכן מצינו שבשביל מתושלח נתעכב המבול ולא בא לעולם ואחר שמת מיד בא המבול, שנאמ׳ ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ, ואם תאמר נח צדיק היה ובא המבול לעולם ולא נתעכב בשבילו מאומה, יש אומרי׳ שצדיק היה נח בדורותיו ולא בדור אחר, שכך אמ׳ לו הק״ב הוא כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, בדור הזה אתה צדיק אבל לא באחר, ולא עוד אלא שלא היה זקן, שבשביל הזקנים טובה באה לעולם ובאסיפתם רעה באה לעולם, שנאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים ואין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק, וכל השומע לעצתו של זקן ניצל מכל צרה, כדאמר בן סירא, סבא בביתא סימנא טבא בביתא.

ע ערבא טבא מאה צפרין [וביסה אלף אלפין].

לעולם אל יתערב אדם לא מעשיר הרבה ולא מעני הרבה אלא מבינוני, ולא מצדיק הרבה ולא מרשע הרבה, אלא מבינוני בחסידות ובינוני בעשירות, ולא מצדיק בן רשע ולא מרשע בן צדיק אלא טוב בן צדיק כגון יהודה בן יעקב, והלא יהודה בן יעקב צדיק גמור היה אלא מפני שמכר ליוסף אחיו וגרם לאביו שחטף ממנו הנבואה, שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו לכו ונמכרנו לישמעאלים וגו׳, ולא עוד אלא ששכב עם תמר כלתו לפיכך לא נקרא

הבית הכו בסנורים מקטון ועד גדול וילאו למצוא הפתח, ובשביל שהיה לוט זקן וצדיק נתעכבו המלאכי׳ מלהשחית אותו יום ואותו לילה עד למחר שיצא ממנה, שנאמר וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים וכוליה, וכמו שהוא עכב יציאתו מן העיר כך עבבו המלאכים להשחיתה, שאינן יכולין לעשו׳ דבר, שנאמ׳ מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר, ומיד שיצא ממנה כשלש פסיעות התחילו להשחיתה. ומנין שזקן היה לוט שנ׳ ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן. ואף בימי דור המבול לא בא המבול על הארץ עד שנפטר מתושלח לבית עולמו, שכל זמן שמתושלח קיים עיכב הקב״ה להביא מבול לעולם, שכן מצינו בנח שמאחר שנכנס לתיבה עמד בה ולא בא המבול, אמר נח לפני הקב״ה, רבונו של עולם מפני מה הכנסתני בתיבה להמית או להחיות, אמר לו להחיות, אמר לפניו אם כן אנו יושבין בתיבה ואין המבול ירד לעולם טוב לנו שנשב בארץ, השיבו הק״ב הוא ואמר לו, זקן אחד יש לי בארץ וצדיק גמור הוא ואין לו (לי) רשות לירד מבול לעולם עד שיפטר מן העולם, אמ׳ לפניו רבונו של עולם ומי הוא הצדיק, אמ׳ לו מתושלח זקניך, אמר לו אם כן תכנס אותו עמנו וירד מבול לעולם כמו שאמרת, אמר לו אינו מתקיים בעולם אלא שבוע אחד ואחר כך יפטר לבית עולמו וירד מבול לעולם, שנאמר כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ, וכיון שעברו שבעת ימים נפטר מתושלח ובא המבול, מכאן אמרו שבשביל זקן אחד

הרע אמר בן סירא, נור דליק מוקיד נדישין סניאין.

סבא בביתא סימנא טבא בביתא.

לעולם הוי מכבד את הזקני' ואל תבזם, שכל מי שמכבד את הזקנים אם הוא רשע נעשה ירא שמי' שנאמ' מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני יי', מכאן אמרו כל המכבד את הזקן כאלו מכבד את הק"ב הוא, שאלמלא הזקנים אין העולם מתקיים, ואם יאמרו לך הזקנים סתור ביתך ועשה אשפה סתור בעצת הזקנים, ואם יאמרו לך הבחורים בנה אשפה זו ועשה שם בית תבזם ולא תבנה בעצת הבחורים, שסתירת זקני' בנין ובנין נערים סתירה, ולא תעשה כרחבעם בן שלמה ששמע לעצת הילדים ועזב עצת הזקני' וסתר המלכות וירד ממנו, ואין העולם מתקיים אלא בשביל הזקנים ובשביל תינוקות של בית רבן שלא חטאו, וכל מדינה שאין בה זקן ראויה היא ליחרב, ואם תראה שהזקנים ספו תמו מן העיר רעה באה לעיר, שנאמר כי מפני הרעה נאסף הצדיק, ואם תתמה מדבר זה לך והסתכל בלוט שכל זמן שהיה לוט בסדום לא נהפכה ולא נשרפה העיר עד שיצא ממנה, ומנין שכך היה שאותו היום שהלכו המלאכים לסדום היו רוצים לאבדה ולהשחיתה מיד כשסגרו המלאכים הבית רצו להשחיתה שכך התחילו להכותם בסנורים, שנאמר וישלחו האנשים את ידם ויביאו את לוט אליהם הביתה ואת הדלת סגרו, ומיד הכו לאנשי העיר שנאמר ואת האנשי' אשר פתח

כך ליהוידע הכהן, נטל ונשא עמו כל הכתו׳ עליו בענינו והרג את זכריה בנו ולא זכר חסד אביו, ולפיכך אמר בן סירא, מוקיר מבסרוהי דאמי לחמרא, ואין מבסרוהי אלא בוזי׳ אותו, שכן תרגו׳ כי דבר יי׳ בזה ארי פתגמא דיי׳ בסר.

נ נור דליק מוקיד גדישין סגיאין.

לעולם אל תלשין את חבירך, שכל המלשין את חבירו אין לו תקנה ולא רפואה לעולם הזה ולא רפואה לעולם הבא, שאש מעט שורפת גדישין הרבה, שאין מחריב את העולם אלא לשון הרע, שלשון הרע מעט הורגת אנשים צדיקים וחסידים רבים, שבשביל לשון הרע שעשה דואג האדומי על דוד הרגו צדיקי׳ וחסידי׳ רבי׳ והם שמונים וששה איש ונשיה׳ ובניהם וטפם וכל בהמתם כל נוב עיר הכהנים, ולא נהרגו כל אלו בשביל שום חטא שהיה בהם לא גילוי עריות ולא שפיכות דמים אלא בשביל לשון הרע, שנתנו צדקה לדוד, ולא לדוד בלבד נתנו אלא לכל אנשי גבעון היו מפרנסין, ובשביל שראה דואג שנתן מזון אחימלך לדוד הלך והלשינו למלך, והוסיף על מה שראה שנאמר וישאל לו ביי׳, ולמה נקרא שמו דואג שלא היה בעולם יותר רשע ממנו. ולא עוד אלא בשביל לשון הרע שעשה ציבא מאדוניו נחרב בית המקדש, בשעה שאמר דוד למפיבשת אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה, ובשביל שקבלו דוד חרב בית המקדש וגלינו מארצנו, ובשביל לשון

רשע גמור שמבזה את מי שמכבד אותו, ולימים חשב בלבו ואמר מפני מה מכבד אותי אחאב בן עמרי אלא מפני שהוא ירא ממני, והפר את הברית אשר כרת עמו ולא זכר אותו רשע את הטובות שגמל לו ואת אהבתו שהיה מכבדו ביותר ומרד בו, ומיד יצא עליו למלחמה ולא עוד אלא שצוה לשרי הרכב לא תלחמו את קטן ואת גדול עד שנהרג המלך, וכן עשו עבדיו והרגו את אחאב בן עמרי ושלם לו רעות תחת טובות, ועל כן אמרו המושלים, כל המכבד את אויבו לימים מת על ידו ולוה כן אירע. ואף שאול מלך ישראל כשחמל על אגג והחיה אותו וכבדו ביותר על כן יצא ממנו המן הרשע שבקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, ולא חמל עליהם ולא זכר רחמי שאול שחמל על אגג זקנו.

ועוד מעשה באדם אחד עשיר גדול ולא היה לו מי שיירש אותו, והיה יתום אחד שכנו והיה גוי ונתיעץ בלבו ואמר אטול זה היתום ואגדלנו עמי ויהיה לי זכות ממנו, מיד עשה כן וישב אותו יתום עמו כג׳ שנים ועמד בכל צרכיו, וכיון שראה אותו יתום כל נכסיו וכל עושר ביתו אמר עתה ימות זה ואירש כל נכסיו, יום אחד חשב בלבו מחשבה רעה ואמר אהרוג אותו ואת אשתו וישאר הכל בידי, והיו מתקנין קדרה אחת לסעודה ונתן לתוכה סם המות ואכלו ממנה הוא ואשתו ומתו שניהם, והוא לא ריחם עליהם כמו שרחמו הם עליו ולא זכר החסד שעשו עמו, ולא תאמ׳ שזה הגוי עשה כך ולא אחר, אלא אחד מגדולי ישר׳ עשה כך, שהרי יואש מלך ישר׳ עשה

לעולם לא יעשה אדם כלום עם שוטה, שאם נפל בידו כלום כתוב אותו בקרן הצבי שלא תראינו לעולם, ואם יש לך כלום אצל השוטה לא תפייס אותו ואל תדבר לו בלשון רכה אלא בחוקה, במקל דבר לו ובמקל תטול ממנו כל מה שיש לך אצלו, ואל תאמר לו כלום ברמז שלא ישמע ממך, שכך מצינו ביהוא בן נמשי מלך ישר׳ שהיה שוטה ביותר, וכיון ששלח אלישע ע״ה את יונה בן אמיתי למשוח את יהוא למלך לא בא אליו אלא ברמז, וכיון שהלך יונה ומצאו שהיה יושב במסיבה עמד לפתח הבית רמז לו ולא הבין, והיה מדבר לו ולא היה שומע, ואשר יושבין סביביו היו שומעין והוא לא שמע מאומה עד שנטל מקל וקלע אחריו, מיד שמע ולא יצא מפניו שהיה עצל אלא אמר לו אל מי מכולנו, ויאמר אליך השר, ומנין שהיה משוגע שנאמר והמנהג כמנהג יהוא בן נמשי כי בשגעון ינהג, והחכם ברמז ידע כל מה שבלבך, ולפיכך לא תעשה לשוטה רמז אלא במקל, שכך אמר בן סירא, לחכימא ברמזא ולשטיא בכורמזא.

מ מוקיר מבסרוהי דאמי לחמרא.

לעולם אל תכבד את הרשעים ואל תכבד את מי שמבזה אותך, שהרי אחאב בן עמרי הלך וכבד את בן הדד מלך ארם הרשע ודומה (?), אמר לו הנביא לך והרוג את בן הדד והלך אליו ולא רצה להרגו אלא החייהו וכבדו ביותר, ומרוב האהבה שאהב אותו כרת עמו ברית ונתן לו עיירות כל ראמות גלעד והשיבו למלכותו והוא היה

כדי שלא יפגע בו אליהו, וכשהיה מהלך בדרך פגע בו אליהו ונזדמן לו כזקן אחד ואמר לו להיכן תלך, אמר לו לקנות שוורים, אמר לו אמור אם גוזר השם, אמר לו אם יגזור או לא יגזור הרי מעותי בידי ואיני מתירא מכלום, מיד הלך האיש לדרכו וכשהוא הולך בדרך נתן לו אליהו שינה ושכב בדרך ויישן ונטל אליהו אותו הכיס מידו, וכשהקיץ משנתו לא מצא כלום, וחזר לביתו בפחי נפש ונטל ממון שלישי והלך לו ופגע בו אליהו ז"ל ואמר לו להיכן אתה הולך, אמר לו לקנות שוורים אם יגזור השם, אמר לו לך לשלום ובהצלחה, מיד חזר לו אליהו ז"ל כל מעותיו והכניסם לכיסו והוא לא ידע מאומה ממעותיו, ומיד הלך לקנות שוורים ומצא שם שתי פרות אדומות שלא היה בהם שום מום, ואמר לבעליהן בכמה הפרות האלו, אמרו לו במאה דינרין, אמר אין עמי מאה דינרין, מיד הכניס ידו לתוך כיסו ומצא שם שלש מאות דינרין, ומיד קנה אותב הפרות ועשה כל צרכיו וקנה שוורים לחרוש קרקעותיו ואחר כך מכר הפרות למלך באלף דינרין של זהב, ולפיכך כל אדם שרוצה לעשות שום דבר צריך לומר אם גוזר השם, שאינו יודע מה שיהיה ממנו בעולם הזה מערב עד בקר, שכך אמר בן סירא, מצפרא ועד רמשא מתחרב עלמא, ואדם נכנס לחופה ואינו יודע מה יבא עליו קודם שיכנס, והיינו דאמ' בן סירא, כלתא עלתה לגיננא ולא ידעת מא[ן] מטי לה.

ל לחכימא ברמזא ולשטיא בכרמזא.

כ בְּלתא עלתא לנינגא, ולא ידעה מא מטי לה.

לעולם אל יאמר אדם שום דבר אלא בגזור השם, ההוא אדם שהיה אומר למחר אשב עם ארוסתי בחופה ואדבק עמה, אמרו לו אמור אם גוזר השם, אמר להם אם ינזור אם לא ינזור אני אשב עם ארוסתי למחר בחופתי, וכך עשה נכנס עם ארוסתו לחופה וישב עמה כל היום, ובלילה עלו שניהם למטה וקודם שיזקק עם ארוסתו מתו שניהם, למחר מצאו אותם מתים זה עם זה, אמרו קושטא אמר בן סירא, כלתה עלתה לגיננא ולא ידעה מאי מטי לה, מכאן אמרו כל הרוצה לעשות שום דבר יאמר אם גוזר השם, ואם אינו אומר כך לא יצלח לעולם.

ושוב מעשה באדם אחד שהיה עשיר גדול והיו לו קרקעות הרבה ולא היו לו שוורי׳ לחרוש אותם, מה עשה אותו האיש נטל כיס של מעות שהיו בה מאה דינרין והלך לעיר אחר לקנות שוורים או פרות לחרוש קרקעותיו, וכשהיה הולך בדרך פגע בו אליהו ז״ל, אמר לו להיכן תלך, [אמר] לכפר שוורים לקנות שוורים או פרות, אמר לו אמור אם ינזור השם, אמר אם ינזור או לא ינזור הרי מעותי בידי ואעשה צרכי, אמר לו ולא בהצלחה, הלך לאותו דרך לעשות צרכו ונפל לו כיסו, וכיון שהלך לכפר שוורים לעשות סחורתו שלח ידו ליקח הכים לתת המעות ולא מצא כלום, מיד חזר לביתו במר נפש ונטל ממון אחר שני והלך לכפר אחר

למות אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם
אתה אמרת שכל המקיים נפש אחת מישראל כאלו
מקיים כל העולם כולו, וזה בנימין הצדיק החיה
האלמנה ושבעה בניה ונתן להם צדקה בסתר הרי הוא
מצטער בצער מיתה, בקשו עליו רחמים מלאכי השרת
וקרעו גזר דינו של מיתה והוסיפו על שנותיו שנים
ועשרים שנה, ולפיכך אל תמנע ידך מליתן צדקה.
ומי שאין בידו לתת לו כלום צריך לפייסו בדברים
ולנחמו מעניותו ושיאמר לו המקום ירחם עליך, וכל מי
שיש בידו ליתן ונותן לו ומפייסו בדברי' מתברך בשלש
עשרה ברכות, ומאריכין לו חייו ומוסיפין לו על שנותיו,
נצל ממיתה משונה ומדינה של גהינם, והויין לו בנים
זכרים ונותנין צדקה ובעלי חכמה ובעלי עצה, ובעלי
תורה ובעלי מדות טובות ומקיימין כל המצות שבעולם,
וניצל מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקי' ומכל מיני
משחית, שפעם אחת היו יוצאין יוסף ועוזיאל בדרך וראו
שני עניים באים מן ההר ועצים על ראשם, אמ' לו יוסף
עוזיאל אני רואה בכאן נער ועצי' על ראשו ובתוך העצים
עקרב ולא היה רשות לעקרב לנשוך אותו, קרא לנער
ואמר לו יש לך בזו הדרך שום צדקה, אמר לו נער
אחד הלך עמי לבית הכנסת והיה יתום ולא היה לו
לאכול ומפתי נתתי לו ואכל עמי ביחד, אמרו לו
אשריך שנצלת מן המיתה, והיינו דאמר בן סירא, ידך
מן טיבותא לא תמנע.

שהנותן צדקה לעני מתברך בשש ברכות, ואלו הן, אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח, והלך לפניך צדקך וכבוד יי׳ יאספך, או תקרא ויי׳ יענה תשוע ויאמר הנני אם תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר און, הרי בכאן שש ברכות, ועוד אמרו שהנותן צדקה לעני ומפייסו בדברים מתברך בשלש עשרה ברכות, ואלו הן, ותפק לרעב לחמך ונפש נענה תשביע, וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים, ונחך יי׳ תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ, והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו, ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם, וקור׳ לך גודר פרץ משובב נתיבות לשבת, וכל הנותן צדקה לעני צריך לפייסו בדברים וליתן לו בסתר מפני שגדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו ע״ה, שהרי במשה כתיב כי יגורתי מפני האף והחמה, ובנותן צדקה לעני בסתר כתיב מתן בסתר יכפה אף ואין אף של כאן אלא מלאך המות, שכן מצינו בבנימין הצדיק שבכל עת היה נותן צדקה בסתר ונרפא מחליו שכפה את מלאך המות בצדקותיו, ואף מלאך המות הלך מביתו שלא היה יכול לשלוט עליו, והוסיפו לו על שניו עשרים ושתים שנה, מפני שבנימין הצדיק היה ממונה על קופה של צדקה ובאתה לו אשה אחת ושבעה בניה ואמר׳ לו רבי פרנסני, אמר אין בקופה של צדקה כלום, אמרה לו ואם אין אתה מפרנסני הרי אני ובני מתים, מיד עמד ופרנסה משלו בסתר, לימים חלה בנימין הצדיק ונטה

אזנך משמוע ועקתו ותחנתו שכל המונע ידו מליתן פרוט׳ לעני אף הקב״ה ימנע מליתן לו טובה ומוריד אות מנכסיו ומביא אותו לידי עניות, מפני שהנכסים דומים לזוזים מה זוזים הם גלגל אף הנכסי׳ גלגל הם שחוזרי׳ בעולם, וכל המעלי׳ עיניו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה, ואם נותן צדקה לעני הקב״ה נותן לו צדקה שנאמר רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, ולא עוד אלא שכל הנותן פרוטה לעני מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, לפי שבזמן שבית המקדש קיים אדם נותן שקלו ומתכפר לו, ועכשו שגרמו עונותינו ואין לנו בית המקדש קיים אדם נותן צדקה לעני ומתכפר לו על כל פשעיו, אמר רבי יוסי בוא וראה שאין כמדות בשר ודם מדותיו של הקב״ה, מדות בשר ודם אדם מביא דורון למלך ספק מקבלין ממנו ספק אין מקבלין ממנו, ואם תאמר שמקבלין ממנו ספק רואה פנו המלך ספק אינו רואה פני המלך, ואם תאמר שרואה פני המלך ספק עושה רצונו ספק אין עושה רצונו, ואם עושה לו רצונו ספק יוצא בשלום וספק אין יוצא בשלום, אבל הקב״ה אינו כן שהנותן צדקה לעני רואה פניו של הקב״ה שנאמר אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך. אמרו עליו על דוד מלך ישראל שבכל יום ויום היה נותן צדקה לעני, וכמו כן כשהיה נכנס לבתי כנסיות ולבתי מדרשות היה נותן צדקה ואומר אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך, והנותן צדקה לעני צריך לפייסו בדברים לפי

שעשה העורב והלך ונטל אותו העשב ויצפנו והלך לדרכו, כיון שהוא הולך בדרך נשא עיניו פעם אחרת ודאה שתי צפרים מריבות זו עם זו עד שנפלה האחת על חבירתה והרגה אותה, מיד עמדה הצפור החיה כפריחה, ואותו האיש יושב במקומו לראות מה יעשה הצפור החיה לחבירתה המתה אם יחיה אותה כמו שעשה העורב לבנו, והמתין שם עד שתי שעות עד שראה את הצפור החיה שבאת במהרה והעשב בפיה ושמה על הצפור המתה וחיתה אותה ופרחו שתיהם באויר והלכו ביחד בשלוה, כיון שראה אותו האיש המעשה שעשתה הצפור בעשב אמר, אלך ואטול זה העשב ואראה אם הוא כמו העשב האחר שנטלתי מן העורב, הלך ונטל אותו העשב וראה שהיה זה כמו זה, ואמ׳ מה אני עומד בכאן אטול עשב זה כיון שהוא ברוק שתי פעמים ואחיה עמו המתים שבארץ ישראל, ויהי הוא הולך בדרך ומצא אריה אחד מת שוכב בדרך, אמר אטול עכשו מזה העשב ואשים על זה האריה ואראה אם אחייהו ואם לאו, מיד נטל מן העשב ושמו על האריה והחייהו, ועמד מיד האריה והרג את האיש ואכל ממנו עד ששבע, והיו אותן שני עורבי׳ עומדי׳ על אותו האיש ואומרי׳ ווי לך ווי לך שלקחת העשב לרעתך, והיינו דאמר בן סירא, טב לביש לא תעביד, וכישא לא מטי לך·

י ידך מן טיבותא לא תמנע.

לעולם לא תמנע ידך מליתן פרוטה לעני ואל תעלם

פרוש לחמך [ושולחנך לכל מי שיבא תתן].

ח חוית חמר אוכם לא אוכם ולא חיוור.

לעולם למד לשונך לומר איני יודע שמא תתודה ותאחז, אם יבא אדם ויאמר לך ראית אבידה פלוניתא, אמור לו לא ראיתי אף על פי שתראה אותה מפני הסכנה ההיא.

מעשה באדם אחד שהיה עומד בדרך רשות הרבים ובא לו גוי אחד ואמר לו, ראית בכאן חמור אחד כלו לבן, אמר לו ראיתי חמור כלו לבן ואזניו שחורות, אמר לו הגוי באי זה דרך הלך, אמ' לו בדרך פלוני, הלך הגוי באותו הדרך ובקש ולא מצא החמור, חזר הגוי אצלו ואמר לו לך עמי ונבקשנו אני ואתה עד שנמצא אותו, הלכו שניהם ולא מצאו החמור, אמר לו תן לי החמור שלי שאתה גנבת אותו, מיד הלך לשלטון העיר ואמר לו זה גנב לי חמור לבן ששוה מאה דינרין, גבה ממנו השלטון מאה דינרין בשביל החמור, ועוד טען עליו בעל החמור ואמר לשלטון, טלית אחד היה לי על החמור ששוה חמשים זהובים והיו צרורות בטלית מאתים דינרים, גבה ממנו עד ארבע מאות דינרין, לפיכך אמר [נ"ס], למד לשונך לומר לא ידעתי שהוא שקול כזהב וככסף, ואמר עוזיאל אם יודע אדם להפוך את דבריו מוטב ואם לאו ישתוק, לפיכך מנעו חכמים דבור הרבה ואמרו, לא מצאתי לגוף טוב משתיקה, ואין גוף אלא מי שיש בו שתיקה, וכן כמו שתקנו חכמים שתיקה

שהיה אותו נער נוהג לבוא ועשה שם מחילה והכנים אותו דג פיו לתוך החפירה, למחר בא אותו נער כמנהגו ורצה לעמוד על אותו מקום ונפל במים, פתח הדג את פיו ובלעו והכניסו בים והביאו אצל לויתן, אמר לו הקא אותו הקיאו ויצא מפיו של אותו דג ונפל בפיו של לויתן, ואמר לו בני מה ראית שזרקת לחמך במים, אמר לו מפני שלמדני אבי מנעורי, שלח לחמך על פני המים, מה עשה לויתן הוציאו מפיו ונשקו ולמדו שבעים לשונות וכל התורה כלה, וזרקו על שלש מאות פרסאות מים עד יבשה, ונפל במקום אחד שלא דרכו בו בני אדם, וכשנפל עיף נשא עיניו וראה שני עורבים פורחים עליו והיתה אחד אומר לאביו, אבי תראה אדם זה אם הוא חי או מת, והיה האב משיב ואומר איני יודע בני, אמר ארד ואוכל את עינו, מפני שאני מתאוה לאכול עיני בני אדם, והיה האב אומר לו בני אל תרד שמא הוא חי, הבן היה אומ׳ ארד ואוכל את עיניו, מיד ירד, ואותו האיש היה מבין מה שהיו מדברי׳ זה עם זה, וכשירד על מצחו מיד פשט ידיו ואחז אותו ברגליו, מיד צעק אותו עורב לאביו, ואומר אבי אבי הוי יודע שנתנני יי׳ בידי לא אוכל קום, כיון ששמע אביו היה צועק ובוכה ואומר אוי לי על בני, צעק ואמר אתה בן אד׳ עזוב את בני יהי רצון שתבין לשוני, קום וחפור תחתך ותמצא שם גנז שלמה מלך ישראל, מיד עזב את בנו וחפר תחתיו ומצא שם גנז שלמה אבנים טובות ומרגליות עד שנתעשר הוא ובניו, ועליו אמר בן סירא,

זרוק לחמך במיא ואת משכח ליה בסוף יומיא, לימים מת האיש ההוא והיה אותו נער זוכר מה שצוהו אביו זרוק לחמך במיא, היה נוטל לחם בכל יום והיה זורק לים, ופעם אחת נזדמן לו אליהו ז"ל כזקן, אמ' לו כך צוני אבי זרוק לחמך במיא, אמר לו והלא [לא] למדת שלח לחמך על פני המים, והלחם דומה למלח, מה אין הלחם יכול לאכל בלא מלח כך אין העולם מתקיים בלא לחם, מיד היה נוטל בכל יום פת לחם והיה הולך לנהר והיה זורק הפת במים, והיה דג אחד מזומן באותו מקום, והיה אוכל הפת והיה עושה כך בכל יום עד שנגדל אותו דג ביותר, והיה מצער חביריו דגים שבאותו מקום עד שנתקבצו כל הדגים שבים ובאו אצל לויתן ואמרו לו, אדוננו יש בכאן דג אחד וגדל הרבה ואין לנו חיים עמו, וגם בכחו אוכל ממנו בכל יום עשרים או יותר, מיד שלח לויתן בשבילו, שלח אתו דג ואכלו ועוד שלח שליח אחר ואכלו, עד שבא לויתן אצלו ואמר לו, באי זה מקום גדלת כל כך, ואמ' לו בשפת הים, ואמ' לו וכי הללו עומדים בתוך הים ואינם גדולים כך ואתה גדלת בשפת הים כך, אמר לו הן מפני שיש אדם אחד ומביא לי בכל יום פת אחד ואני אוכלה בבקר ובצהרים ואני אוכל בבקר עשרים דגים ובערב שלשים, אמר לו מפני מה אתה אוכל חביריך, אמר לו מפני שהם באים אצלי ואני אוכלם, ועליהם נאמר ומבשרך לא תתעלם, אמר לו לך והביא אותו אדם לפני, אמר לו למחר, מיד הלך אותו דג וחפר במקום

שבט אפרים והיו מרשיעים אותו, וראה שהיו שורפין את בניהם ואת בנותיהם לבעל ואף הוא עשה כן והלך והרג את כתו, ראה אותם שהיתה ביניהם שפיכות דמים ואף הוא עשה כן הלך והרג מהם ארבעים ושנים אלף, לפיכך נעשה רשע ולא זכה לקבורה, וכיון שמת קברו אותו מיד מצאו את עצמותיו פזורות בכל מקום, שנאמ׳ ויקבר בערי גלעד מלמד שנפזרו עצמותיו בכל ערי גלעד ובכל מקום שהיו רואין עצמותיו היו קוברים אותם, וכי זה בלבד נענש בשכנים רעים אלא אף נבות היזרעאלי נענש לפי שהיה אחאב רשע נמור והרג את שכנו והחטיא כל השומע קולו, ועליו אמר בן סירא, ווי ליה לבישא ווי להון לרבוקיהו.

ז ורוק לחמך על אפי מיא [ויבשתא] ואת משכח ליה בסוף יומיא.

לעולם יהי שולחנך פרוש לכל מי שיבא ותהא ראוי שתשרה שכינה עליך, ואם תתמה הסתכל באותו זקן ששמו מיכה שאמרו עליו שהו׳ עובר ע״ז, ובשביל שהיה שולחנו [פרוס] לכל בני אדם זכה והחייהו הקב״ה כשיצאו ישראל ממצרים לפי שכבר מת והחייהו משה, ואף זכה לנבואה שנאמר ויהי דבר יי׳ אל הנביא אשר השיבו, ואף לוט בשביל שהיה מקיים [בו] א׳ש׳ל זכה לנבואה ונמלט מהפיכת סדום, מאי א׳ש׳ל, סימן אכילה שתיה לויה, ויש אומרים לינה, לכל מי שיבא.
מעשה באדם אח׳ שהיה לו בן והיה מלמדו בכל יום,

והיינו דאמר בן סירא, דהכא צריך לקמצאה ועוליטא להלקאה.

ה הוי טב וחולקך מן טבתא לא תמנע.

לעולם הוי ירא שמים בסתר ואל תהי כן בעיני אחרים שבני אדם ילעיגו ממך ויאמרו שוטה הוא, שכך אמר שלמה אל תהי צדיק הרבה, וכתיב אל תרשע הרבה שלא יאמרו לך רשע הוא, אלא היה בינוני כמו שאול מלך ישראל, ועליו נתקיימו שניהם, כשעה שחמל על אגג יצתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה, וכשהרג לנוב עיר הכהנים יצתה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה, וכיון שהסיר את האובות ואת הידעונים ענתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה, וכיון שהלך לאשת בעלת אוב לדרוש ענתה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה, שמא בשביל שהיה בינוני לא היה צדיק, הרי כבר נאמר ולא היה איש מבני ישראל טוב ממנו וכתיב בן שנה שאול במלכו, והלא כבר היו לו בנים אלא בן שנה כבן שנה שלא טעם טעם חטא מימיו, ושתי שנים מלך על ישראל כלומר ושתי שנים מלך בלא חטא, והיינו דאמר בן סירא הוי טב וחולקך מן טבתא לא תמנע.

ו ווי ליה לבישא ווי להון לדבוקיהו.

לעולם אל תדור עם רשעים מפני שמלשינין אותך ואם תתמה לך הסתכל ביפתח הגלעדי שהיה צדיק ודר בין

הזהב צריך הלקאה אף הנער צריך הלקאה כדי שתלמדנו דברי תורת שהם דומים ללחם שנאמר כי לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר יי׳, ומה הזהב אם תלקה אותו יפה מצהיב יפה, אף הנער אם תלקנו יפה יצא יפה, לפיכך הלקה את בנך כדי שתהא יראתך עליו, שאלמלא לא היה שאול בן קיש מלקה את בניו בכל שעה היה רדפהו יהונתן בנו, כשאמר לו בן נעות המרדות, אלא מתוך שהיה אימתו של שאול עליו לא רדפו לאביו, ומנין שהיה מלקה שאול ליהונתן בנו שנאמ׳ ויטל שאול את החנית עליו להכותו, וכתיב כי מות תמות יהונתן, ודוד המלך עליו השלום שלא היה מיסר את בניו ולא היה מלקה אותם לפיכך עמד אמנון ושכב עם תמר אחותו, ולפיכך עמד אבשלום עליו להרגו, ומנין שלא היה מיסר דוד לבנו דכתיב ולא עצבו אביו מימיו לאמר, ואף אברהם אבינו אם לא היה מלקה את בניו ואת בני ביתו היה ישמעאל הורג אותו כשגרשו מביתו והיו עבדיו הורגים אותו, כשאמר להם שבו לכם פה עם החמור הדומין לחמור, והיה יצחק עליו השלום הורג לאביו כשנעקד על גבי המזבח, ואף אליעזר היה מבטל שבועתו ואף בני הפלגשים היו הורגים אותו כשגרשם מעל יצחק בנו, אלא שהיתה יראתו על כלם, ומנין שהיתה יראתו על בניו ועל בני ביתו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וכו׳, ולפיכך תהא יראתך על בניך ולא תמנע מהם הלקאה שנאמר אל תמנע מנער מוסר,

אותה ערומה, ולא תשא אשה שאינה הגונה לך ואפילו היא לובשת כלי כסף וכלי זהב, שכל הנושא אשה לשום ממון ירח נכנס וירח יצא והממון כלה, שנאמר ביי׳ בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם, שמא תאמר שהנושא אשה לשום ממון אינו חוטא כבר נאמר ביי׳ בגדו, ושמא תאמר בנים שיוצאים ממנה מיוחסין הם ויקנה נכסי׳ הרבה כבר נאמר עתה יאכלם חדש את חלקיהם, ושמא תאמר זמן מרובה יאכלם הרי כבר נאמר חדש, ושמא תאמר נכסיה יאבד הקב״ה ולא נכסיו הרי כבר נאמר חלקיהם, ולא עוד אלא כל הנושא אשה לשם ממון אינו רואה יום טוב עמה, ואם אינו יכול לישא אשה מיוחסת ישא משוחררת לפי שהוא במולו אף על פי שהיא קשה לו יותר מאיזבל לאהאב ואשתו של קרח שאבדו את בעליהן, ואם לא ינרש אותה יפה עשה לפי שבשבילה אין מכניסי׳ אותו לדין, שהרי שנינו ארבעה אין נכנסין לדין ואלו הן, דקדוקי עניות וחולי מעים והרשות ומי שיש לו אשה רעה ואינו מגרשה, ואם גירשה לא עשה יפה שאין שעה משחקת לו אחריה ולא עוד אלא שהעולם מחשיך לו כשהוא מגרשה, והיינו דאמר בן סירא, גרמא דנפיל בחולקך בין טב או ביש גרדיה.

ד   דהבא צריך לקמצאה, ועולימא להלקאה.

לעולם הוי מיסר את בנך יותר מראי, ולא תמנע ממנו בכל יום הלקאה כדי שתהא יראתך עליו, מה

ישראל שנהרג יאיר בן מנשה נזדעזעו ונפלו על פניהם ואמרו אוי לנו שלא היה בישראל כמוהו, אוי לנו מה תהא עלינו מיד וימס לבב העם ויהי למים, ולכך יקרי' אדם תפלה לצרה, ואף לרופא שגר לו דורון וכיון שתבא לידי חולי יזכור טובותיך וירצה לבקרך, והיינו דאמר בן סירא, אוקיר לאסיא עד דלא תצטריך ליה.

ב כר דלא כר שבקיה על אפי מיא וישוט.

לעולם הוי מיסר את בנך יותר מדאי והלקה אותו, ואם תראה שלא יועיל בו הלקאה עזוב אותו, ואם הוא רודף אותך הוצא אותו לסקלו, ואם אין אתה יכול לעשותו בן סורר ומורה זרק אותו לנהר ופרנס את הדגים, דברי עוזיאל בנו של בן סירא, אבל יוסף בן עוזיאל אומ' וכי אפשר לו לאדם להרוג את בנו אלא כיצד יעשה מי שיש לו בן שאינו הגון יעזוב אותו ואם ראהו שנפל לבור לא יוציאנו אלא יטביענו ואחר כך יבכנו ויתאבל עליו, כמו שעשה דוד שבכל זמן שרדפו אבשלום עזבו עד שענשו הקב"ה לאבשלום והוחזק ראשו באלה, ואף דוד לא פלטהו אלא שלח מי שהרגו ואחר כך בכה אותו והתאבל עליו כדי שלא יראו בני אדם שהוא יצא להורגו, ובן סורר (?) כדברי יוסף בן עוזיאל נכרו, והיינו דאמר בן סירא, כר דלא כר שבקיה על אפי מיא וישוט.

ג נרמא דנפיל בחולקך [נ״ן טב לו כ״ז] גרריה.

לעולם לא תשא אשה אלא מיוחסת ואפילו אתה מוצא

א אוקיר לאסיא עד דלא תצטריך ליה.

לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלא אברהם אבינו לא הקדים תפלתו לצרה לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט בימי יהושע בן נון, ואימתי הקדים אברהם אבינו תפלה לצרה כיון שנפטר מבית אבותיו שנאמר וילך למסעיו מנגב ועד בית אל, ואיזו קריאה שקרא אברהם אמר יוסף בן עוזיאל היה יודע אברהם אבינו מעשה עכן שהיה עתיד לעשות וראה בנבואתו שלא ישתייר משונאיהם של ישראל עד אחד לפיכך קרא בשם יי׳ ואמ׳ רבון העולמי׳ עני, ומה נחור וחרן שלא ידעו שמך ולא הלכו באורחותיך מעולם ולא נפרדו מבית אבותיו והרי בניהם ובני בניהם יחיו וירשו ארץ, ואני שנפרדתי מבית אבי ולא עברתי על צוויך והרי בני נתחייבו כליה, אמר לו הקב״ה בני כבר נכתבה גזירה על בניך שלא יותר מהם אלא אחד בלבד ושמו יאיר בן מנשה וארכה את זרעו וזרע יעקב, ועכשו שהקדמת תפלה לצרה לפני לא יהרג מהם אלא יאיר בן מנשה בלבד כדי שלא ישמד ישראל, מיד ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה, לפיכך לא נהרג מישראל בין בית אל ובין העי במקום שהקדים אברהם תפלה לצרה אלא יאיר בן מנשה בלבד, שנאמ׳ ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש וראוי לפסוק לומר שלשי׳ וששה איש אלא מהו כשלשים וששה איש זה יאיר בן מנשה ששקול כשלשים וששה של סנהדרין, לפיכך כשראו

א״ב אחרת — דף

א״ב ראשונה — דף

כ"י משונה מאד מהנדפס (עיין רשימתי הנשלמה באלה הימים, היא רשימת כ"י ליידען המכונה קאטאלאג בלשון לטיין עמוד 267), והבחור המשכיל ליאו פאן הארטונג העריך הנוסחאות וכתב לי כל השינויים וההוספות, ועל פיהם הגהתי קצת מקומות בספר עצמו, וזה דרכי: המלות אשר חשבתי ליתרות בדפוס ישן הסגרתי במסגרות, ומה שראיתי להוסיף נדפס באותיות רש"י, אמנם לא שלחתי יד לשנות ולהוסיף ע"פ עד אחד בכל מקום בתוך הספר, ע"כ הכינותי לנוסחאות מדור בפני עצמו בסופו, ושם תמצא גם טעיות הדפוס הישן אשר הגהתי באוכו, למען תדע כל מלאכתי. ואני יודע שלא באתי עד הקצה האחרון, ובקצת מקומות לא ירדתי לסוף הדעת והבינה, וברוך היודע, אמנם לא המצאתי לי חידושים מלבי, גם עזבתי קצת סברות העולות על לבי בלתי מוכרחות, כי זה גבול המגיה לפי ע"ד.

על ענין הספר הזה מחברו וזמנו בכללו אין כוונתי לחקור כאן, כי תקצר המצע מהשתרע, אבל ראוי להעיר שבלי ספק רוב הענינים הנמצאים בכ"י ולא נמצאו מדפוס ישן אינם הוספות מאוחרות, אבל נשמטו מדפוס או בכ"י אשר ממנו נדפס הספר ראשונה, קצתם בכוונה לשם שמים (כאשר יראה הקורא מהערותי דף ל"ו ע"ב), אבל בנפול הסבה יפול המסובב, ואדרבה אהבת האמת והחכמה תצוונו להשיב עטרה לישנה וד"ל.

כתבתי פה בערלין בחדש תמוז שנת ה"א ברית לפ"ק.

דברי המגיה

משה שטיינשניידער.

ס' אלפאביתא דב"ס נדפס ראשונה בקושט' שנת עטר"ה [לפ"ג] ונלוו אליו עוד י"ו חבורים קטנים, אבל כפי מה שנודע לנו לא נשארו היום מן הקובץ הזה כ"א ב' או ג' ספרים ובכלם לא נמצא ס' בן סירא! אח"כ נדפס עם ג' חיבורים בווניציא שנת ר"ש, וגם מדפוס הזה לא נודעו היום כ"א מעט מזעיר. אח"כ נדפס באמ"ד שנת תנ"ח בחילוף וחסר, כי שם הקידמו הא"ב השנית, והאחירו הראשונה, ובדו לה שם: תוכחת מוסר לב"ס ע"פ מעשה, אבל השמיטו כמעט חציה, ר"ל מן אות א' עד ט' בכלל, ומתחלת: ירך מן טיבות, האף שהמו"ל כתב בשער הספר את שבחו (כדרך המדפיסים הרמאים): הצגתי בתוכם כמה חידות ומעשים אשר לא נדפסו עד הנה, ונראה שכיוון על ספר הנלוה עם שם בדוי: ס' מוסר על פי החידה, אשר לא נדפס מקדם עם ב"ס, אבל פעמים ושלש כבר יצא לאור בשמו הראוי: חידות איזופיטי! ועל פי הדפוס המשובש הזה סמכו האחרונים, אשר לא ידעו את הראשונים הטובים ממנו, וגם העתיקו הספר בל"א ונדפס בנאווירוואהר תקמ"ב.

הדפוס הנוכחי נעשה ע"פ דפוס ווניציאה הנמצא בבית הח' המפואר מהר"ל צונץ (והוא קנהו מנחלת המ"ס אשער), ואני הגהתיו מטעיות דפוסי הנראות לעין בא"ב הראשונה, ומן א"ב השניה נשלחו דפי הנסיון לעיר ליידען בהאלאנד, אשר שם מצאתי בשנת תד"יר

אלפאביתא דבן סירא

ראשונה ושניה,

עם הפירוש הישן הכולל

משלים ומעשיות ומדרשות.

נדפס ראשונה בשלמות והוגה מתוך

כתב יד,

• כאשר יראה הקורא בדברי המניה.

ב ע ר ל י ן, ת ר י ח.

בדפוס פרידלענדער.

ALPHABETUM SIRACIDIS

utrumque,

cum expositione antiquâ

(narrationes et fabulas continente).

In integrum restitutum et emendatum

e Cod. MS. Biblioth. Leydensis

a

M. STEINSCHNEIDER.

Berolini, 1858.

Typis A. Friedlaender.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

EX LIBRIS FAVSTI LASINII